

Paweł Zarzyński, Robert Tomusiak

WARTO, ZOBACZYĆ

W LASACH PAŃSTWOWYCH

OGRODY BOTANICZNE I ARBORETA LEŚNE

Lasy Państwowe

WARTO, ZOBACZYĆ

W LASACH PAŃSTWOWYCH

OGRODY BOTANICZNE
I ARBORETA LEŚNE

Paweł Zarzyński, Robert Tomusiak

WARTO, ZOBACZYĆ

W LASACH PAŃSTWOWYCH

OGRODY BOTANICZNE
I ARBORETA LEŚNE

Las Państwowe

Wydano na zlecenie Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych
Warszawa 2015

© Centrum Informacyjne Lasów Państwowych
ul. Grójecka 127
02-124 Warszawa
e-mail: cilp@cilp.lasy.gov.pl
www.lasy.gov.pl

Redaktor prowadzący
Maria Mozolewska-Adamczyk

Redakcja
Zofia Psota

Zdjęcia
Paweł Zarzyński i Robert Tomusiak; arch. Kurii Diecezji Radomskiej (s. 123);
arch. Nadl. Karniszewice (Dagny Nowak-Staszewska: s. 135, 136 u dołu, 139,
143); arch. Nadl. Chmielnik (s. 181); arch. Ryszarda Kapuścińskiego (s. 185);
repozytorium Wikipedii (s. 23)

Zdjęcia na okładce
Paweł Zarzyński i Robert Tomusiak

Opracowanie map
DEMART SA – www.demart.com.pl

Korekta
Małgorzata Żurawska-Cieplak

Projekt graficzny
Jacek Dudrak

ISBN 978-83-63895-39-6

Skład i przygotowanie do druku
ANTER – Poligrafia Andrzej Leśkiewicz
ul. Foksal 17, 00-372 Warszawa
www.anter.waw.pl

Druk i oprawa
Ośrodek Rozwojowo-Wdrożeniowy Lasów Państwowych w Bedoniu

SPIS TREŚCI

Wstęp	6
Ogrody botaniczne	10
Park-arboretum w Gołuchowie	12
Arboretum leśne w Sycowie	28
Arboretum w Wirtach	40
Leśne arboretum w Kudypach	54
Ogród dendrologiczny w Glinnej	66
Leśny ogród botaniczny w Marszewie	80
Arboreta leśne	92
Arboretum w Kopnej Górze	94
Arboretum w Miłkowie	108
Arboretum w Marculach	120
Arboretum w Karnieszewicach	132
Park dendrologiczny w Lipnie	148
Arboretum w Kartuzach	164
Arboretum w Drugni	178
Od Autorów	188
Bibliografia	191

WSTĘP

Drzewa i drewno towarzyszą ludziom od zarania dziejów. Od tysięcy lat drewno służy jako opał i materiał budowlany; wykonuje się z niego naczynia, narzędzia i inne przedmioty użytkowe. Drzewa owocowe dostarczają pokarmu ludziom i zwierzętom, a lasy i parki silnie oddziałują na psychikę. Spacerowanie wśród drzew ma duże znaczenie terapeutyczne i korzystnie wpływa na zdrowie.

W Polsce najwięcej drzew rośnie na obszarach administrowanych przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, które od ponad 90 lat dba o trwałość i bezpieczeństwo zasobów leśnych naszego kraju – zarządza 7,28 mln ha gruntów, czyli blisko jedną czwartą jego powierzchni, a lasów dogląda ponad 25 tys. świetnie wyszkolonych leśników.

Drzew w polskich lasach nikt nie policzył, zważywszy jednak na ogólną powierzchnię gruntów LP oraz to, że na jednym hektarze „dorosłego” lasu można naliczyć 300–600 okazów, a na takiej samej powierzchni jednorocznej uprawy – nawet kilkanaście tysięcy, są ich zapewne miliardy, a może dziesiątki miliardów. Ponadto ta liczba rośnie! Wbrew powszechnemu przekonaniu, że lasów ubywa, leśna powierzchnia w Polsce się zwiększa. Zalesiane są nieużytki i mniej wartościowe grunty porolne. Rośnie również przeciętna wielkość drzew, co wyraża się systematycznym wzrostem grubizny, czyli masy drzewnej.

Nie byłoby to możliwe, gdyby nie leśnicy, a jest to zawód szczególny, który często przechodzi z ojca na syna. Bywa, że drzewa posadzone przez dziadka i pielęgnowane przez ojca trafiają pod opiekę syna lub córki, czego efektem jest bardzo osobiste do nich podejście.

Drzewa – również gatunki obce i egzotyczne w naszym klimacie – to naturalny obiekt zainteresowania leśników. Dowodem na to są szczególnie miejsca na terenie Lasów Państwowych, gdzie je zgromadzono i wyeksponowano. Zapraszamy do odwiedzenia trzynastu wyjątkowych obiektów – arboretów, czyli miejsc, w których zebrano unikatowe kolekcje drzew, krzewów i innych roślin.

Słowo „arboretum” (z łac. *arbor* – drzewo) jest synonimem określenia „park dendrologiczny”; oznacza wydzielony obszar, na którym gromadzi się kolekcje drzew i krzewów różnych gatunków, aby ukazać ich piękno i różnorodność w celach turystycznych i popularyzatorskich. Takie obiekty pełnią jednocześnie rolę placówek naukowych. Bada się w nich m.in. możliwości uprawy egzotycznych gatunków w obcych dla nich warunkach klimatycznych, śledzi się tempo ich wzrostu i tworzy nowe odmiany i krzyżówki. Arboreta pełnią również funkcję banków genów, w których gromadzi się unikatowe populacje i klony szczególnie cennych gatunków drzew, aby móc je wykorzystywać do restytucji lasów po klęskach żywiołowych czy gradacjach szkodników. Z punktu widzenia turysty najważniejsza jest możliwość podziwiania okazów wielu gatunków roślin.

Ludzie kolekcjonują rośliny od tysiącleci. Imponujące ogrody zakładano już w starożytnych Indiach, Chinach, Egipcie i Mezopotamii. W celach naukowych jako pierwszy zaczął je gromadzić grecki uczony i filozof Arystoteles (żyjący na przełomie IV i III w. p.n.e.), a za ojca ogrodów botanicznych uznaje się jego ucznia Teofrasta z Eresos, który założył okazałą kolekcję roślin przy Liceum pod Atenami.

W Polsce pierwsze planowe kolekcje dendrologiczne powstały wokół Zamku Królewskiego w Warszawie, a najstarsze ogrody botaniczne założono przy Uniwersytecie Jagiellońskim (1783), Uniwersytecie Wrocławskim (1811) i Uniwersytecie Warszawskim (1818). Pierwszym typowym parkiem dendrologicznym było arboretum w Kórniku koło Poznania (1826).

Obecnie w Polsce znajduje się kilkadziesiąt arboretów i ogrodów botanicznych należących do rozmaitych placówek naukowych oraz trzynaście administrowanych przez Lasy Państwowe (w Drugni, Glinnej,

Gołuchowie, Karnieszewicach, Kartuzach, Kopnej Górze, Kudypach, Lipnie, Marculach, Marszewie, Miłkowie, Stradomi Dolnej i Wirtach). Część z nich założono w XIX w. Ich pierwotnym zadaniem było sprawdzenie, jak obce gatunki drzew mogą się rozwijać w różnych regionach klimatycznych Polski. Szczególną uwagę zwracano na daglezie i egzotyczne jodły, z którymi w leśnictwie europejskim wiązano duże nadzieje.

Współczesne arboreta leśne pełnią funkcje naukowe, turystyczne i dydaktyczne. Zazwyczaj mają charakter parków, w których można podziwiać drzewa i krzewy pochodzące z różnych części świata. Zapraszamy Państwa do arboretów leżących w Lasach Państwowych. Warto je odwiedzić; są piękne, a rosnących w nich gatunków nie widuje się na co dzień.

dr inż. Robert Tomusiak

Samodzielna Pracownia Dendrometrii i Nauki o Produkcyjności Lasu

Wydział Leśny Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

dr inż. Paweł Zarzyński

OGRODY BOTANICZNE

W tym rozdziale przedstawiamy sześć parków dendrologicznych, które mają status ogrodu botanicznego (nadany przez Ministerstwo Środowiska); znajdują się one w: Gołuchowie (Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie), Stradomi Dolnej (Nadleśnictwo Syców, RDLP Poznań), Wirtach (Nadleśnictwo Kaliska, RDLP Gdańsk), Kudypach (Nadleśnictwo Kudypy, RDLP Olsztyn), Glinnej (Nadleśnictwo Gryfino, RDLP Szczecin) i Marszewie (Nadleśnictwo Gdańsk, RDLP Gdańsk). Obiekty te pełnią różne funkcje, m.in. naukowe, dydaktyczne i społeczne. Ich praca ma na celu m.in. przybliżanie działalności Lasów Państwowych w ochronie leśnych zasobów przyrodniczych naszego kraju. Ważnym zadaniem jest czynna ochrona zasobów genowych przez zachowanie ginących oraz zagrożonych gatunków roślin. Na terenach ogrodów prowadzi się również obserwacje nad zmiennością poszczególnych drzew i krzewów oraz możliwością ich uprawy poza naturalnym zasięgiem występowania. W celu konsolidacji zadań poszczególne obiekty współpracują w ramach Rady Ogrodów Botanicznych i Arboretów w Polsce.

Poza działalnością zachowawczą oraz naukową leśne ogrody botaniczne prowadzą edukację przyrodniczo-leśną. W wielu miejscach wytyczono ścieżki edukacyjne, przy których odbywają się zajęcia dla uczniów i studentów. Ogrody botaniczne są otwarte dla turystów i wszystkich zwiedzających, stanowią bowiem wyjątkową atrakcję przyrodniczą. Świetnie nadają się na rodzinne wyjazdy za miasto, gwarantując możliwość odpoczynku na świeżym powietrzu i kontaktu z przyrodą.

PARK-ARBORETUM W GOŁUCHOWIE

Park-arboretum Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie to największy ogród botaniczny administrowany przez Lasy Państwowe. Leży na skraju Wysoczyzny Kaliskiej (części Niziny Wielkopolskiej). Jest niezwykle, m.in. dzięki znajdującym się w nim zabytkom architektury. Udostępniono go publiczności w 1986 r. (otwarto wówczas gołuchowski Ośrodek Kultury Leśnej), historia tego miejsca jest jednak znacznie starsza; spleta się z dziejami trzech potężnych rodów magnackich.

Już w XVI w. Rafał IV Leszczyński (1526–1592) wybudował tu murowany dwór stylizowany na średniowieczny zamek obronny. Jego spadkobierca – Wacław Leszczyński (1576–1628), kanclerz wielki koronny i starosta wielkopolski – gruntownie zmienił wygląd swojej siedziby, przeistaczając ją w okazały, reprezentacyjny pałac. W drugiej połowie XVII w. dobra zostały sprzedane; w latach późniejszych kilkakrotnie zmieniały właścicieli i stopniowo popadały w ruinę.

Renesans posiadłości nastąpił w drugiej połowie XIX w., gdy przeszła ona w ręce Jana Kantego hr. Działyńskiego i jego żony Izabelli z rodu książąt Czartoryskich. Izabella rozkochała się w Gołuchowie i zapragnęła uczynić zeń „skrawek rajy na ziemi”. Przeprowadzono gruntowną renowację starych budowli i wybudowano kilka nowych, założono winnice i sady, a pałac otoczono rozległym parkiem w stylu angielskim. Projektowaniem i zakładaniem parku zajęła się rzesza sprowadzonych do Gołuchowa artystów, uczonych i biegłych rzemieślników. W pałacu zgromadzono imponującą kolekcję dzieł sztuki. Jeszcze w XIX w., za życia Izabelli Działyńskiej, pałac zamieniono w muzeum i udostępniono publiczności.

Podczas II wojny światowej bogate zbiory zostały doszczętnie złupione (część z nich po wojnie udało się odzyskać), ale budynki zbyttnio nie ucierpiały, choć park po części uległ dewastacji. Po wojnie dobra przeszły na własność Skarbu Państwa. Pałac początkowo popadł w ruinę, a w latach 50. XX w. – przejęty przez Muzeum Narodowe w Poznaniu – został gruntownie wyremontowany i ponownie zaczęto w nim gromadzić dzieła sztuki. W 1962 r. udostępniono go publiczności. W latach 1951–1973 park pozostawał pod opieką Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu; później wszedł w skład Ośrodka Kultury Leśnej Lasów Państwowych. Wraz z budynkami w 1965 r. został wpisany na listę obiektów chronionych.

W gołuchowskim parku zgromadzono imponującą kolekcję drzew i krzewów. Najstarsze okazy grabów rosnące nieopodal pałacu są pozostałością alei posadzonej jeszcze w XVIII w. Prawdziwy rozkwit ogrodu nastąpił za czasów Jana i Izabelli Działyńskich. W latach 1853–1876 posadzono aleję lipowo-grabową oraz lipową i zgromadzono dwie wspaniałe kolekcje drzew i krzewów iglastych: jedna liczy 215 gatunków, a druga – aż 574 gatunki. Od 1876 r. za rozwój ogrodu odpowiedzialny był doskonały ogrodnik Adam Kubaszewski; dzięki niemu park w Gołuchowie stał się jednym z najpiękniejszych obiektów tego typu nie tylko na ziemiach polskich, ale i w całej Europie. W 1880 r. na wystawie w Bydgoszczy projekt parku wyróżniono dyplomem honorowym. Plan parku oparto na dolinie przepływającej przezeń rzeczki Ciemnej (obecnie obejmuje trzykilometrowy odcinek jej biegu), dopływu Proсны. Wkomponowano w nią liczne klomby, szpalery drzew i inne nasadzenia. W połączeniu z urozmaiconą rzeźbą terenu dało to bardzo ciekawy efekt. W 1894 r. park dwukrotnie powiększono, włączając weń kolejne fragmenty lasu, m.in. piękny starodrzew.

Arboretum w Gołuchowie zajmuje powierzchnię 158,05 ha. Znajduje się w nim ponad 80 tys. drzew. Jest jednym z największych w Europie XIX-wiecznych parków w stylu angielskim, utrzymanym w konwencji naturalistycznej, wzbogaconym o kolekcje dendrologiczne. Przecinająca go z południa na północ rzeczka rozlewa się pośrodku w dwa duże stawy. W południowej części parku znajdują się starannie

*Dąb szypułkowy odmiany
piramidalnej*

dobrane grupy drzew i krzewów oraz malownicze łąki i polany. Na północy pozostawiono naturalne zbiorowiska leśne poprzecinane licznymi ścieżkami spacerowymi. Łącznie w parku zgromadzono ponad 600 gatunków polskiej i światowej dendroflory. Wiele okazów uznaje się za najstarsze i najokazalsze w Polsce; są wśród nich: grab pospolity,

*Malownicze mostki to jedna
z parkowych ozdób*

dąb wielkolistny, strączyn żółty, sosna rumelijska, dagleżja zielona, dąb błotny i cyprysyk nutkajski. Rośnie tu również kilka odmian drzew wyselekcjonowanych przez miejscowych specjalistów, m.in. *Larix decidua* „Gołuchów”, *Quercus robur* „Fastigiata Gołuchów” i *Picea glauca* „Gołuchów”. Drzewa zostały posadzone pojedynczo oraz w grupach, zwartych drzewostanach lub kępach. W parku znajdują się także liczne żywopłoty i pięć zabytkowych alei: lipowo-grabowa, lipowa, świerkowa, dagleżjowa i dębowo-grabowa. Liczne drzewa – mimo dość młodego wieku – osiągnęły imponujące rozmiary i uzyskały status pomników przyrody; ogółem w parku rośnie 260 tzw. okazów pomnikowych. Uwagę zwraca olbrzymi dąb szypułkowy Jan, nazwany na cześć XIX-wiecznego założyciela parku, Jana Kantego hr. Działyńskiego.

Warto odwiedzić dawną szkółkę drzew i krzewów, obecnie pełniącą funkcję ogrodu roślin ozdobnych. Rośnie w niej ponad 200 gatunków drzew, krzewów i bylin. W 2009 r. odnowiono zabytkową ananasarnię, odrestaurowano dawne winnice i urządzono obszerną wolierę z pawiami, która jest atrakcją szczególnie dla dzieci.

Dzięki urozmaiconej rzeźbie terenu, mnogości typów siedliskowych lasu i licznym starym drzewom oraz ciekom wodnym park w Gołuchowie cechuje duża różnorodność biologiczna. Występuje w nim 510 gatunków dziko rosnących rodzimych roślin naczyniowych, w tym wiele rzadkości, m.in.: obrazki płamiste, sit błotny, orlik pospolity, goździk kropkowany i kalina koralowa. Część z nich tworzy unikatowe formacje roślinne objęte ochroną prawną, jak zbiorowisko terofitów okresowo wysychających brzegów wód, grąd środkowoeuropejski oraz łągi jesionowo-olszowy i wiązowo-jesionowy. Świat zwierząt reprezentują: 7 gatunków płazów, 3 gatunki gadów, 70 gatunków ptaków i 26 gatunków ssaków, w tym bobry.

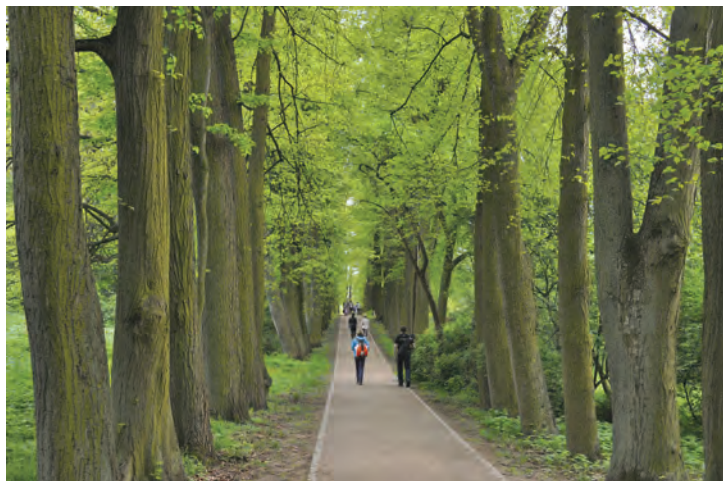
Obecność wielu sędziwych drzew oraz licznych gatunków roślin i zwierząt sprawia, że gołuchowskie arboretum można uznać za leśne muzeum, nic więc dziwnego, że rocznie odwiedza je ponad 200 tys. osób. Dla ich wygody wyremontowano niedawno stawy, zbudowano drewniane mostki i odnowiono liczne ścieżki spacerowe. Edukacji leśnej służy osiem ścieżek dydaktycznych.

Kwitnący judaszowiec południowy

Przykład zagospodarowania dawnej szkółki leśnej

Imponująca aleja lipowa

Mimo młodego wieku, drzewa w alejach osiągnęły okazałe obwody pni

Starannie utrzymane ścieżki zachęcają do spaceru. Tylko w którą stronę iść?

Sędziwy okaz jałowca sabińskiego

*Pałac w Gołuchowie –
widok od strony bramy*

Klon zwyczajny

*Pałac w Gołuchowie –
widok od strony parku*

*Buk zwyczajny
odmiany
czerwonołistej*

OSRODEK KULTURY LEŚNEJ W GOŁUCHOWIE

Jest to obiekt przyrodniczo-muzealny, od 1986 r. samodzielna jednostka w strukturze Lasów Państwowych realizująca cele dydaktyczne, popularyzatorskie, społeczne i naukowe, jednocześnie ceniony obiekt turystyczny. Jego historia oraz idea powstania takiej placówki są dużo starsze, sięgają 1894 r., kiedy Henryk Strzelecki, założyciel Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego, wystąpił z postulatem utworzenia muzeum leśnictwa. Głosy o konieczności powołania do życia takiej placówki pojawiały się również w okresie międzywojennym, ale dopiero w 1968 r. Roman Gesing, leśnik, minister leśnictwa i przemysłu drzewnego, wydał stosowną decyzję. Początkowo muzeum mieściło się w Krakowie-Przegorzałach, ale – ze względu na niedostatek miejsca – w 1973 r. Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego zdecydowało o przeniesieniu go do Gołuchowa. Pierwsze zbiory trafiły tam w 1975 r. W następnych latach muzeum przejmowało i adaptowało kolejne budynki. W 1986 r. podjęto decyzję o rozszerzeniu formuły i nadano muzeum status ośrodka kultury leśnej.

Do najciekawszych budowli zalicza się Kasa, dawna intendentura przy bramie do parku, mieszcząca obecnie administrację ośrodka. W Oficynie, najokazalszym (obok pałacu) budynku, mieści się Muzeum Leśnictwa, w którym prezentowane są liczne wystawy czasowe oraz dwie ekspozycje stałe dotyczące związków lasów i leśnictwa z kulturą i sztuką oraz historii gospodarstwa leśnego na ziemiach polskich. Obok licznych obrazów, rzeźb, trofeów łowieckich, zabytkowej broni myśliwskiej i zabytków sztuki użytkowej znajdują się tam makiety ilustrujące dawne profesje leśne, wzory mundurów leśnych, archiwalne mapy, podręczniki i fotografie. Druga część muzeum mieści się w odrestaurowanych budynkach powozowni i owczarni. W pierwszym z nich znajduje się stała wystawa przyrodnicza poświęcona polskim lasom, a w niej m.in.

dioramy wybranych ekosystemów leśnych i wystawy edukacyjne rzadkich gatunków roślin i zwierząt objętych ścisłą ochroną oraz – co ciekawe – zbiór muzealnych ksiąg drzewnych i dobrze zachowana czaszka tura, wymarłego gatunku ssaka z rodziny krętorogich, przodka niektórych ras bydła domowego.

W Owczarni mieści się stała wystawa techniki leśnej gromadząca dawny sprzęt używany przez leśników, a także rozmaite koncepcyjne prototypy, które nie weszły do użytku. Zwracają uwagę bogaty zbiór oryginalnych przyrządów dendrometrycznych i pieczęłowicie wykonane makiety, m.in. mielerza (odpowiednio ułożonego stosu polan przykrytych ziemią z chrustem, wypalanego na węgiel). Również w tej części muzeum organizowane są wystawy sezonowe zmieniające się z wpływem pór roku. Ostatnia część muzeum to Dybul, czyli dawne obory, mieszczący ekspozycję poświęconą ochronie lasu.

IZABELLA I JAN KANTY DZIAŁYŃSCY

Jan Kanty hr. Działyński (1829–1880) – ostatni z rodu, ziemianin, działacz społeczny i polityczny, uczestnik powstania styczniowego. Wykształcony w Poznaniu, Berlinie i Paryżu. W 1857 r. poślubił księżniczkę Izabellę z Czarotoryskich. Wraz z żoną osiadł w Gołuchowie; małżonkowie rozbudowali gołuchowską rezydencję i przekształcili ją w muzeum sztuki. W 1861 r. Jan Działyński

odziedziczył rozległe dobra kórnickie. Brał czynny udział w powstaniu styczniowym, a po jego klęsce schronił się we Francji. Po amnestii w 1869 r. powrócił do Gołuchowa i zaangażował się w działalność kulturalną. Był prezesem towarzystwa literacko-historycznego i wydawcą, powiększył zbiory Biblioteki Kórnickiej, fundował stypendia dla polskich studentów, kierował emigracyjnym Stowarzyszeniem Pomocy Naukowej.

* * *

Izabella Elżbieta z Czartoryskich Działyńska (1830–1899) – córka księcia Adama Czartoryskiego, żona Jana Kantego Działyńskiego, kolekcjonerka dzieł sztuki, mecenas sztuki. Odbywała liczne podróże po Europie, a także Algierii, Egipcie i Ziemi Świętej. Przebudowała zamek w Gołuchowie, stworzyła w nim muzeum sztuki i zapewniła mu utrzymanie, tworząc w 1893 r. ordynację gołuchowską. Spoczywa w mauzoleum – kaplicy grobowej w parku w Gołuchowie.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Park-arboretum Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie znajduje się w centrum Gołuchowa, przy drodze krajowej nr 12.

Park-arboretum i pokazowa zagroda zwierząt (m.in. żubry, koniki polskie, daniela i dziki) są otwarte dla zwiedzających codziennie, od świtu do zmierzchu. Wstęp wolny.

Muzeum Leśnictwa otwarte od wtorku do niedzieli, w godz. 10:00–16:00; jesienią i zimą zwiedzanie Powozowni, Dybula i Chałupy-leśniczówki po wcześniejszym uzgodnieniu. Ceny biletów: Oficyna i Powozownia – po 7 zł, ulgowe – po 4 zł; Dybul – 2 zł, ulgowy – 1 zł (bilet uprawnia do zwiedzania Chałupy-leśniczówki); bilet rodzinny – 15 zł. W środy wstęp bezpłatny. Wynajęcie przewodnika: po parku – 30 zł, po całym obiekcie – 100 zł.

Na terenie parku znajdują się kawiarenka i dom pracy twórczej z pokojami gościnnymi. W bezpośrednim sąsiedztwie arboretum jest parking.

Noclegi: grupy zorganizowane do 43 osób – Obora, ul. Borowskiego; pokój 2-osobowy – 100 zł, 3-osobowy – 150 zł. W obiekcie sale konferencyjna i edukacyjna wyposażone w sprzęt multimedialny i 20 stanowisk komputerowych.

W budynku Oficyny możliwość nabycia książek, czasopism i materiałów edukacyjnych publikowanych przez Ośrodek Kultury Leśnej.

Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie

ul. Działyńskich 2

63-322 Gołuchów

tel. +48 62 761 50 45, +48 62 761 40 46

e-mail: okl@okl.lasy.gov.pl

www.okl.lasy.gov.pl

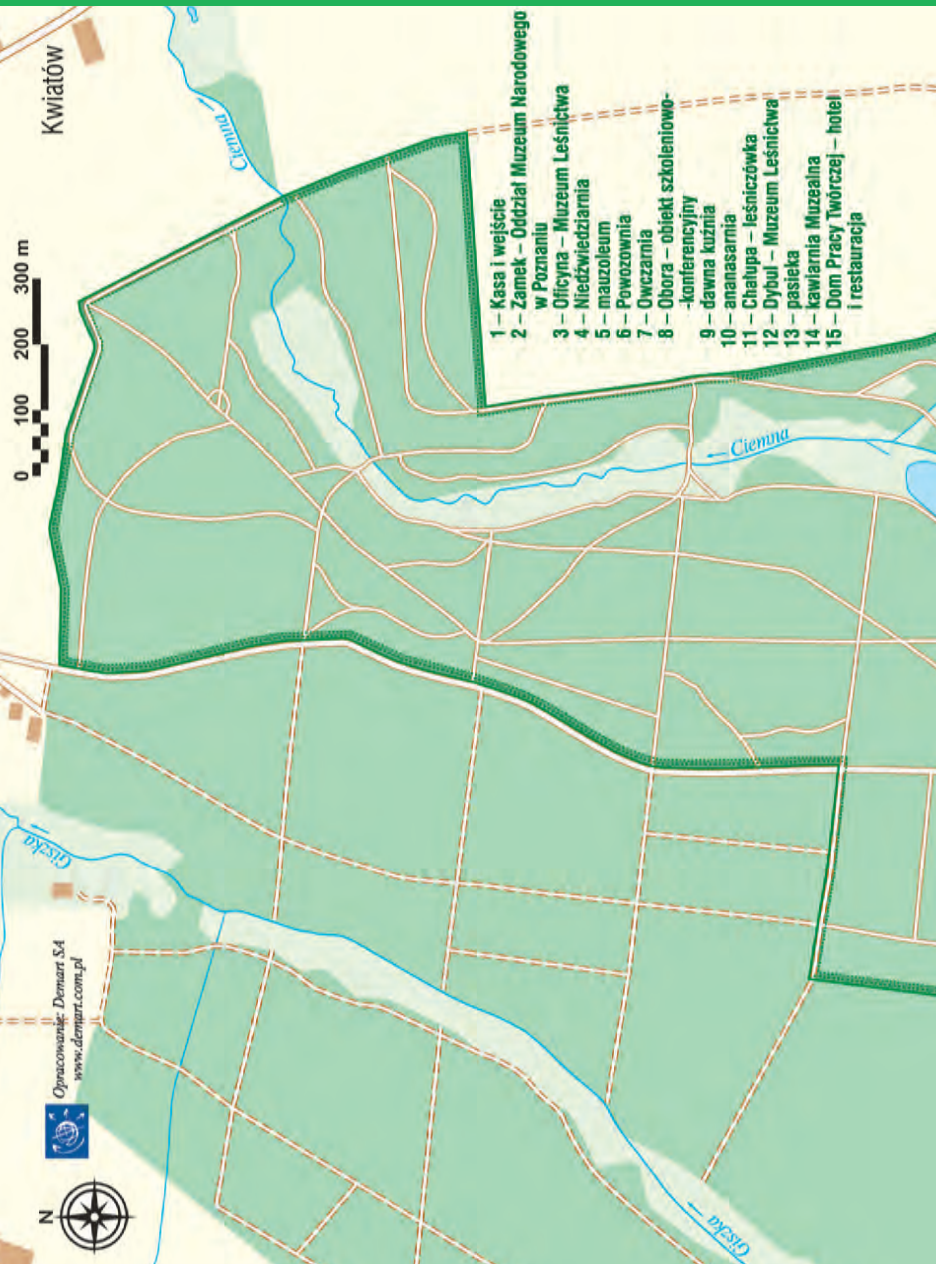
Biuro OKL czynne od poniedziałku do piątku, w godz. 7:00–15:00.

Zwiedzanie wirtualne: www.okl.lasyonline.pl/goluchow,edukacja.html

Informacje o gminie Gołuchów: www.goluchow.pl

Sosna zwyczajna

Kwiatów

Cienina

Cienina

Głuska

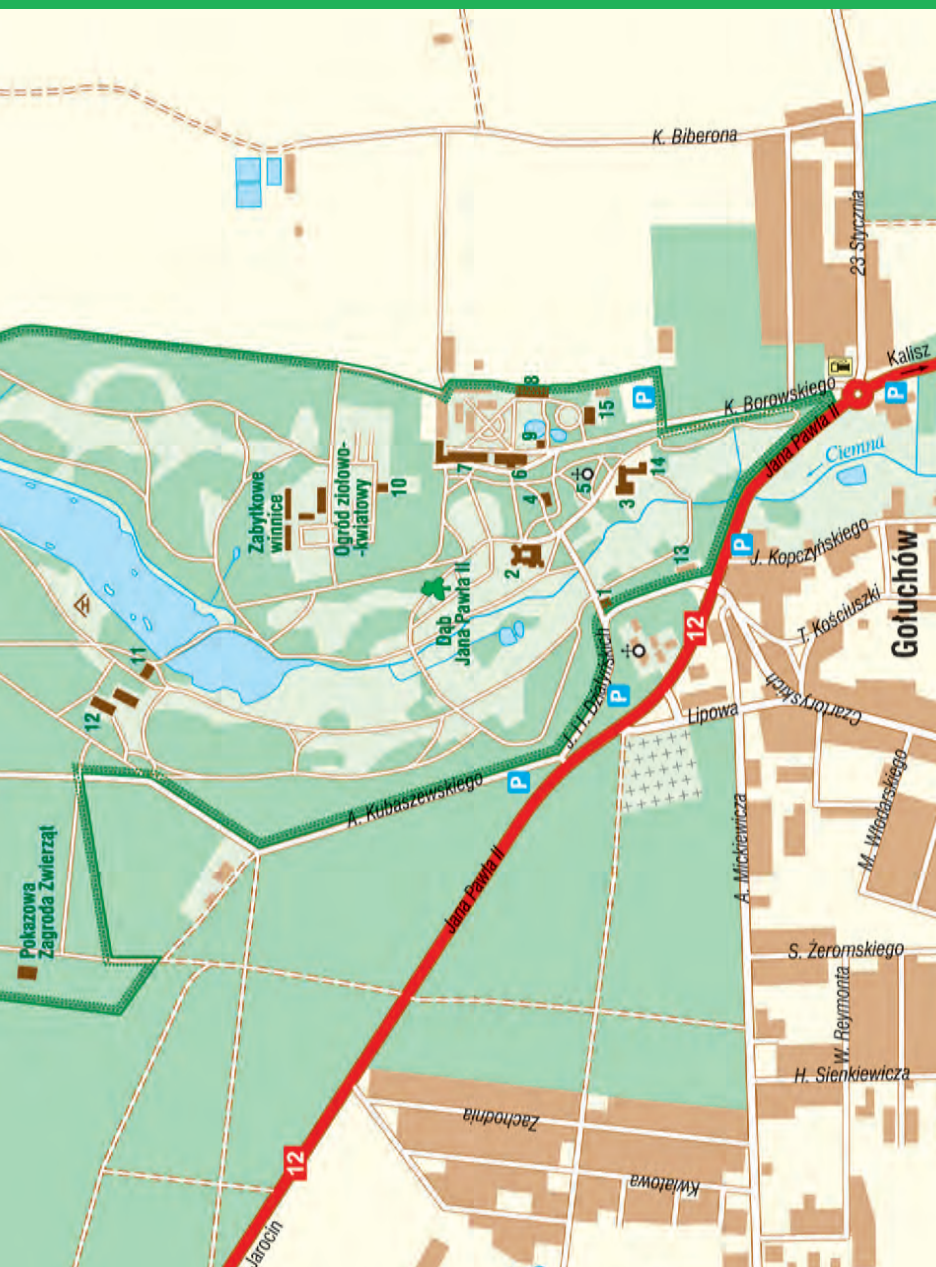
Głuska

- 1 - Kasa i wejście
- 2 - Zamek - Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu
- 3 - Oficyna - Muzeum Leśnictwa
- 4 - Niedźwiedziarnia
- 5 - mauzoleum
- 6 - Powozownia
- 7 - Owczarńia
- 8 - Obora - obiekt szkoleniowo-konferencyjny
- 9 - dawna kuznia
- 10 - ananasarnia
- 11 - Chatupa - łańcuchówka
- 12 - Dybul - Muzeum Leśnictwa
- 13 - pasieka
- 14 - kawiarnia Muzealna
- 15 - Dom Pracy Twórczej - hotel i restauracja

Opracowanie: Demart SA
www.demart.com.pl

Park-arboretum w Gołuchowie

ARBORETUM LEŚNE W SYCOWIE

Arboretum Leśne im. prof. Stefana Białoboka w Nadleśnictwie Syców powstało w 1993 r. na bazie dawnej szkółki leśnej, na terenie porośniętym borem mieszanym świeżym złożonym z sosny, dębu i brzozy z domieszką świerka, olchy, osiki i czeremchy. Jego utworzenie wiązało się z wdrażaniem „Polskiej polityki kompleksowej ochrony zasobów leśnych” oraz „Programu zachowania zasobów genowych drzew leśnych w Polsce na lata 1991–2010”. Teren arboretum wraz z otaczającymi drzewostanami został włączony w obszar Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Rychtałskie”.

Arboretum w Sycowie – ogród botaniczny o powierzchni 650 ha (100 ha zajmuje część udostępniona zwiedzającym) – jest jednym z największych tego typu obiektów w Polsce. Zostało powołane w celu ochrony i zachowania najcenniejszych zasobów genowych polskich lasów. Zakłada się w nim plantacje nasienne oraz archiwa klonów i gromadzi rzadko występujące i chronione gatunki drzew, krzewów i roślin zielnych. W arboretum rosną m.in. sklonowane egzemplarze najcenniejszych polskich pomników przyrody, m.in.: dębów rogalińskich, nieistniejącego już Dębu Napoleona (spłonął w 2010 r.) i najstarszego drzewa w Polsce, liczącego ponad 1250 lat cisa henrykowskiego. Arboretum realizuje ponadto ogólnokrajowe projekty związane z aktywną ochroną i przywracaniem na naturalne stanowiska zagrożonych i ginących gatunków roślin. Kolekcja roślin chronionych liczy już 105 gatunków; są wśród nich m.in.: kotewka orzech wodny, wymarła w naturze paproć wodna marsylia czterolistna i dyptam jesionolistny zwany gorejącym krzewem Mojżesza.

Kolekcja drzew i krzewów, stanowiąca główną atrakcję obiektu, liczy około 2700 taksonów (gatunków i odmian). Na szczególną uwagę zasługują: jedna z największych w Polsce kolekcja sosen (około 270 odmian), bogata kolekcja różaneczników, ogrody skalne, liczne stawy z unikatową roślinnością wodną oraz kolekcja bylin ozdobnych. Placówka bierze udział w badaniach naukowych, gromadzi kolekcje dendrologiczne, prowadzi edukację ekologiczną i popularyzuje wiedzę przyrodniczo-leśną. Arboretum jest doskonale przygotowane na przyjęcie ruchu turystycznego. Wytyczono w nim liczne ścieżki, bardzo starannie utrzymywane. Do poszczególnych kolekcji i ciekawych miejsc prowadzą dobrze widoczne drogowskazy. Na osoby poszukujące wytchnienia oczekują ławki ustawione w najbardziej malowniczych zakątkach. W 2014 r. oddano do użytku sanitariaty dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Arboretum Leśne im. prof. Stefana Białoboka to znakomity cel wy-

cieczki; warto je odwiedzać od wiosny do jesieni, a najefektowniej prezentuje się w maju i czerwcu, w porze intensywnego kwitnienia m.in. różaneczników.

Szkółka drzew leśnych i roślin ozdobnych w sycowskim arboretum oferuje około 200 taksonów roślin, m.in. własne odmiany drzew, np. sosny czarnej Syców. Miłośnicy ogrodów znajdą w niej oryginalne rośliny i nowe pomysły aranżacyjne.

Kolekcja oryginalnie ukształtowanych brzoź

Brama wejściowa do arboretum w Sycowie

Orientację w terenie ułatwiają czytelne kierunkowskazy

Arboretum imponuje rozległymi przestrzeniami

Szpaler oryginalnych żywotników

Fragment ogrodu skalnego

Kompozycja różaneczników i roślin iglastych w alpinarium

*Rozległe, starannie
utrzymane stawy
to ozdoba arboretum*

*Pędy metasekwoi
chińskiej, żywej
skamieniałości*

*Drzewa i krzewy
posadzono tak,
aby ich liście tworzyły
kompozycje barwne*

*Świerk węzowy
Picea abies Virgata*

NADLEŚNICTWO SYCÓW

W obecnym kształcie istnieje od 1975 r. Podlega Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu. Obejmuje 22 195,81 ha, w tym 21 446,15 ha lasów. W jego skład wchodzi: 15 leśnictw, szkółka zespolona i arboretum leśne. Leży na urozmaiconym przyrodniczo i kulturowo pograniczu Wielkopolski, Dolnego Śląska i Opolszczyzny, w strefie przejściowej między Nizem Polski a Pasem Wyżyn (Wzgórza Ostrzeszowskie i Twardogórskie), dzięki czemu ma bardzo urozmaicony krajobraz. Na jego terenie znajduje się najwyższe wzniesienie Wzgórz Ostrzeszowskich, a zarazem całej Wielkopolski – Kobyła Góra (284 m n.p.m.). W 1999 r. na szczycie Kobyłej Góry umieszczono 20-metrowy Krzyż Wielkopolski, zwany Krzyżem Milenijnym. Zróżnicowana jest również szata roślinna obszaru nadleśnictwa – obok dominujących gatunków niżowych pojawiają się elementy górskie.

Nadleśnictwo Syców było wielokrotnie wyróżniane. W 2006 r. otrzymało nagrodę Lidera Polskiej Ekologii w kategorii przedsiębiorstwa usługowego, w 2007 r. – srebrną nagrodę Environmental Best Practice w międzynarodowym konkursie The International Green Apple Awards, w 2009 r. – wyróżnienie w XI edycji konkursu Lider Polskiej Ekologii, a w 2013 r. znalazło się w Pantheonie Polskiej Ekologii.

Pękające pąki magnolii

LEŚNY KOMPLEKS PROMOCYJNY „LASY RYCHTALSKIE”

LKP „LASY RYCHTALSKIE”

Został powołany 1 lipca 1996 r. W jego skład wchodzi Nadleśnictwo Syców, Nadleśnictwo Antonin i Leśny Zakład Doświadczalny Siemianice. Nazwę zawdzięcza cenionej populacji sosny pospolitej występującej na terenie obrębu gospodarczego Rychtal w Nadleśnictwie Syców.

Podstawowymi zadaniami leśnych kompleksów promocyjnych są promowanie zrównoważonej wielofunkcyjnej gospodarki leśnej opartej na podstawach ekologicznych i jak najszerze rozpoznanie stanu biocenozy leśnej. Obiekty tego typu umożliwiają integrowanie celów trwałej gospodarki leśnej i aktywnej ochrony przyrody, wdrażanie nowych technologii przyjaznych środowisku oraz edukację leśną i ekologiczną.

PROFESOR STEFAN BIAŁOBOK

Żył w latach 1909–1992; botanik i dendrolog, twórca i wieloletni dyrektor Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku, członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk. Czynnny uczestnik prac wielu organizacji naukowych w kraju i za granicą, członek: Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Polskiego Towarzystwa Leśnego, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Komitetu Botanicznego PAN, Komitetu Ekologicznego PAN i Komitetu Nauk Leśnych PAN. Przez wiele lat wiceprzewodniczący Międzynarodowej Unii Dendrologicznej i przewodniczący grupy roboczej ds. genetyki sosny zwyczajnej Międzynarodowej Unii Instytutów Leśnych (IUFRO), członek i przewodniczący rad naukowych: Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarstwa w Skierniewicach, Instytutu Botaniki PAN im. W. Szafera w Krakowie i Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku, założyciel i członek Kórnickiego Towarzystwa Kulturalnego.

PROFESOR STEFAN BIAŁOBOK

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Arboretum – kompleks leśny w pobliżu Stradomi Dolnej. Dojazd z Wrocławia trasą nr 8 w kierunku Warszawy; po 50 km, na wysokości zalewu w Stradomi Wierzchniej skręt w prawo, po czym 3 km drogą leśną do bezpłatnych parkingów i bramy wejściowej arboretum. Arboretum otwarte dla zwiedzających codziennie, również w święta, w godz. 9:00–17:00.

Ceny biletów: dorośli 3 zł, dzieci 2 zł; dzieci w wieku poniżej 7 lat i zorganizowane grupy szkolne – wstęp bezpłatny po wcześniejszym zgłoszeniu. Nadleśnictwo zapewnia pomoc edukatora leśnego.

Bilet okolicznościowy (w celu wykonania zdjęć plenerowych, np. fotografii ślubnych) – 30 zł.

W niewielkiej odległości od parkingu – duża zadaszona wiatra oraz miejsce na ognisko bezpłatnie udostępniane wycieczkom szkolnym i innym zorganizowanym grupom po wcześniejszym zgłoszeniu w biurze arboretum.

Nadleśnictwo Syców

ul. Kolejowa 14

56-500 Syców

tel. +48 62 785 21 27

e-mail: sycow@poznan.lasy.gov.pl

www.sycow.poznan.lasy.gov.pl

Arboretum Leśne im. prof. Stefana Białoboka

ul. Leśna 6

Stradomia Dolna

56-504 Dziadowa Kłoda

tel. +48 62 785 13 25

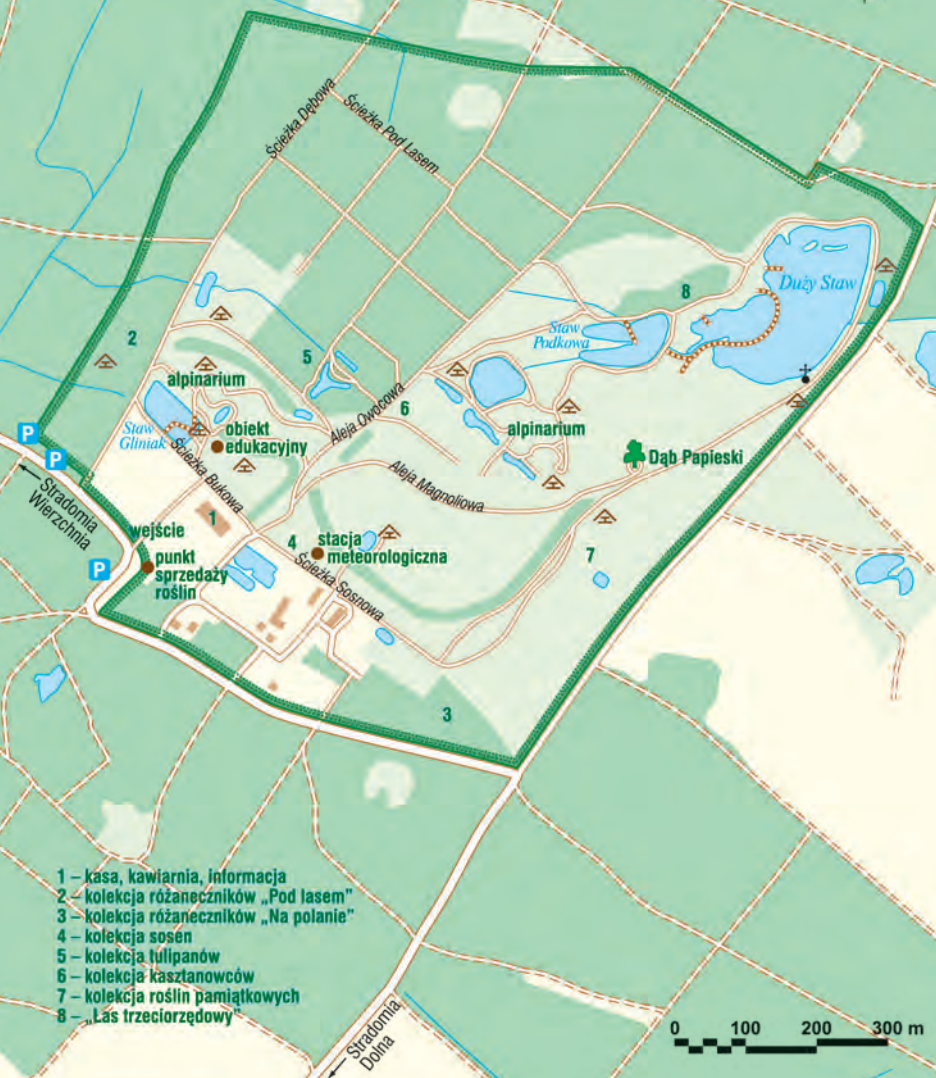
e-mail: arboretum@poznan.lasy.gov.pl

www.arboretumlesne.poznan.lasy.gov.pl

Arboretum Leśne w Sycowie

Opracowanie: Demart SA
www.demart.com.pl

- 1 – kasa, kawiarnia, informacja
- 2 – kolekcja różaneczników „Pod lasem”
- 3 – kolekcja różaneczników „Na polanie”
- 4 – kolekcja sosen
- 5 – kolekcja tulipanów
- 6 – kolekcja kasztanowców
- 7 – kolekcja roślin pamiątkowych
- 8 – Las trzeciorzędowy

0 100 200 300 m

ARBORETUM W WIRTACH

Arboretum Wirty znajduje się na Pojezierzu Starogardzkim (Kociewie), w pobliżu Jeziora Borzechowskiego Wielkiego. Dzięki sąsiedztwu rozległego zbiornika wodnego (i obecności stawu) panuje w nim wilgotny mikroklimat pozwalający na uprawę wielu wymagających gatunków roślin. Obejmuje 46,32 ha (w tym część parkową ok. 6 ha).

Historia arboretum sięga 1850 r., kiedy okoliczne ziemie należały do Prus. Najpierw na leśnej polanie założono szkółkę drzew i krzewów owocowych. Trzydzieści lat później w leśnictwie europejskim zapanowała moda na egzotyczne gatunki drzew, ponadto wiązano z nimi nadzieje gospodarcze. Przed wykorzystaniem w lasach należało sprawdzić, jak zachowają się w miejscowym klimacie, zakładano więc liczne poletka doświadczalne. Wiele z nich powstało w ówczesnym Nadleśnictwie Wirty. Miejscowy nadleśniczy Adam Puttrich był światłym leśnikiem utrzymującym bliskie kontakty ze słynnym uczonym prof. Adamem Schwappachem. W ich rezultacie, dzięki współpracy z Ogrodem Botanicznym w Berlinie i Królewską Akademią Leśną Eberswalde, w latach 1881–1896 powstało w Wirtach 29 powierzchni doświadczalnych. W 1881 r. sprowadzono nasiona licznych gatunków drzew amerykańskich (głównie iglastych), a w 1891 r. – japońskich. Ich dobór był podyktowany ówczesnymi trendami w leśnictwie. Ogromną większość powierzchni (ponad 40 ha) zajmowała sosna smołowa, testowano również jodłę kaukaską, cyprysik Lawsona, cyprysik japoński, świerk sitkajski, sosnę Banksa, daglezień zieloną, żywotnik olbrzymi i orzesznik owłosiony, później także inne gatunki. Niestety, większość okazów nie dotrwała

do naszych czasów. W 1887 r. założono jednohektarową powierzchnię z dębem bezszypułkowym, która dzisiaj stanowi drzewostan nasienny. Na przełomie XIX i XX w. zgromadzono imponującą kolekcję róż.

Do I wojny światowej obiekt w Wirtach należał do Lasów Królewskich Obwodu Gdańskiego, a po wojnie wszedł w skład Lasów Państwowych. W okresie międzywojennym inż. Wacław Suski, kierownik drużyny urządzeniowej w Nadleśnictwie Wirty, wykonał pierwszy spis drzew i krzewów, a ówczesny nadleśniczy Kazimierz Maciejewski opracował charakterystykę botaniczną obiektu. Dalszy rozwój arboretum nastąpił w latach 50. XX w., gdy kierował nim nadleśniczy Józef Pozorski. Powstał wtedy skalniak o powierzchni 0,44 ha, z licznymi egzotycznymi gatunkami roślin. W latach 1955–1958 w parku rośło 90 gatunków drzew i krzewów liściastych oraz 140 iglastych.

Od 1984 r. arboretum w Wirtach jest obiektem naukowo-dydaktycznym administrowanym przez Nadleśnictwo Kaliska, a w 2005 r. uzyskało status ogrodu botanicznego. Nadzór naukowy nad nim sprawuje Katedra Dendrologii i Kształtowania Terenów Zieleni Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technicznego w Szczecinie; wcześniej w pracach arboretum czynnie uczestniczył Instytut Dendrologii PAN w Kórniku.

W arboretum można podziwiać ponad 700 gatunków drzew i krzewów: ponad 500 liściastych i około 195 iglastych. Teren jest podzielony na dwie części: parkową i leśną, tak odmienne, że opisano je w dwóch odrębnych przewodnikach. Część parkowa ma charakter rozległej, doskonale utrzymanej łąki, podzielonej ścieżkami i drogami na mniejsze kwatery. Znajdują się tam starannie zaprojektowane nasadzenia drzew i krzewów, m.in. szpalery drzew utrzymane w charakterze rodzajowym (np. aleje różnych gatunków lip). Na uwagę zasługują kolekcja roślin z rodziny różowatych i rozsiane po parku sędziwe okazy krajowej dendroflory. Znajdują się tam również szkółki i punkt sprzedaży, w którym można nabyć ciekawe okazy drzew i krzewów. Ciekawostki to oryginalne rzeźby i głazy z tablicami pamiątkowymi oraz drzewa posadzone przez znane osoby, m.in. prezydentów Lecha Wałęsę i Bronisława Komorowskiego.

W części parkowej arboretum szczególnym miejscem jest piękny ogród skalny otaczający niewielki staw. Wokół niego zgromadzono kolekcję m.in. azalii i różaneczników, a także botaniczne ciekawostki w naszym klimacie – przedstawiciele rodzajów *Calycanthus* (kielichowiec), *Styrax*, *Ilex* (ostrokrzew) i *Taxodium* (cypryśnik). Warto obejrzeć gospodarczy drzewostan nasienny dębu bezszypułkowego w wieku około 130 lat, bo takie monogatunkowe drzewostany dębowe widuje się rzadko. Drzewa wyróżniają się wysokimi, gonnymi, doskonale oczyszczonymi pniami. W pobliżu budynków administracji arboretum rosną kolejne przyrodnicze ciekawostki: sędziwy orzech pośredni i tulipanowiec amerykański odmiany żółto-brzeziej. Dalej znajduje się najstarsza w parku aleja starych jodeł i cisów. Rośnie w niej oryginalny wielopniowy żywotnik o pochodzeniu odroślowym, zwany „kotem o siedmiu ogonach”. Warto zwrócić uwagę na nietypowe odmiany hodowlane rodzimych gatunków drzew, jak świerk pospolity odmiany odwróconej, o charakterystycznie zwisających pędach, i odmiany gniazdkowatej.

Część parkowa obiektu zajmuje około 6 ha; pozostałe 40 ha to część leśna z unikatowymi w skali kraju drzewostanami złożonymi z gatunków egzotycznych oraz ponaddwustuletnich drzew krajowych,

*W leśnej części arboretum drzewami
i ich losem rządzi natura*

m.in. dębów i grabów, pozostałości po dawnych powierzchniach doświadczalnych założonych jeszcze przez Adama Puttricha. Wiele drzew przekroczyło już 30 m wysokości i 250 cm obwodu pnia. Malowniczości temu miejscu dodaje ukształtowanie terenu pociętego parowami i naturalnymi dolinkami, w których przez znaczną część roku utrzymują się niewielkie zbiorniki wodne i bagna. Drzewostany znacznie ucierpiały w listopadzie 1981 r. na skutek huraganu. W miejscu powalonych drzew (głównie sędziwych dąglezji) założono wiele nowych powierzchni doświadczalnych. Do najważniejszych obecnie testowanych gatunków należą: jodła olbrzymia, jodła grecka, jodła nikko, jodła koreańska, jodła kaukaska, jodła Veitcha, świerk biały, świerk ajański, świerk czarny, świerk kaukaski, świerk sitkajski, świerk czerwony, limba syberyjska i sosna rumelijska. Od kilkunastu lat zakładane są nowe powierzchnie doświadczalne czereśni ptasiej, a z nastawieniem na badania proveniencyjne (dotyczące drzew pochodzących z różnych lokalizacji geograficznych) – jodły pospolitej i cisa pospolitego. Założono także powierzchnie z jarzębem brekinia, które w przyszłości mogą się stać matecznikami do zbioru nasion tego rzadkiego drzewa. Leśnymi zaułkami można dojść nad Jezioro Borzechowskie Wielkie, gdzie kończy się arboretum. Dla wygody turystów przygotowano tam trzy miejsca widokowe, z których rozpościera się piękna panorama na jezioro i otaczające je lasy.

Arboretum Wirty pełni przede wszystkim funkcje turystyczne i edukacyjne. Od 1997 r. jest członkiem Rady Ogrodów Botanicznych i Arboretów w Polsce, a od 2005 r. – International Agenda for Botanic Gardens in Conservation (międzynarodowej organizacji zrzeszającej ogrody botaniczne). Wciąż jednak, podobnie jak w XIX w., prowadzi się w nim badania, m.in. dotyczące zachowania się poszczególnych egzotycznych gatunków drzew i krzewów w miejscowym klimacie, zwłaszcza ich odporności na skrajną temperaturę, oraz badania dynamiki wzrostu, zdrowotności i potencjalnej przydatności roślin do celów gospodarczych.

Obecny kształt arboretum zawdzięczamy Krzysztofowi Frydłowi, który w latach 1986–2014 kierował Nadleśnictwem Kaliska. Jego oczkiem w głowie było Arboretum Wirty, zwłaszcza przywrócenie w nim funkcji doświadczalnictwa leśnego.

Arboretum jesienią stanowi istną feerię barw (w tle stacja meteorologiczna)

Grupa perukowców podolskich z krzewuszką w tle

*Arboretum w kolorach
jesieni*

*W arboretum nie brak
sędziwych drzew*

*Budynek edukacyjny
na terenie arboretum*

*Figurka świętka
w dziupli drzewa*

Fragment parkowej części arboretum

Ozdobne nasadzenia – w głębi świerk wężowy

Brama wejściowa do arboretum w Wirtach

Malowniczy staw na granicy części parkowej i leśnej

Świerk pospolity odmiana odwrócona

NADLEŚNICTWO KALISKA

Leży na północnym skraju Borów Tucholskich; zostało utworzone w 1973 r. z nadleśnictw: Leśna Huta, Bartel Wielki i Wirty. Jest spadkobiercą sięgającej końca XVIII w. gospodarki leśnej w Królewskich Lasach Borzechowskich. Na terenie administrowanym przez nadleśnictwo wytyczono dwie trasy rowerowe: „Czarna Woda – Odry” i „Czarna Woda – Wirty”, oraz dwie ścieżki dydaktyczne: „Leśna szkoła” i „Bartlewianka”. Szczególnym obiektem turystycznym, edukacyjnym i naukowym jest rozległe Arboretum Wirty, jeden z najstarszych i najpiękniejszych parków dendrologicznych w Polsce.

* * *

Przy jednej z leśnych ścieżek w arboretum znajduje się pomnik poświęcony zasłużonemu dla polskiej dendrologii **prof. Władysławowi Bugale**, zmarłemu w 2008 r., wybitne-

mu botanikowi, wieloletniemu dyrektorowi Instytutu Dendrologii PAN i kierownikowi Arboretum Kórnickiego. Był on autorem wielu publikacji, m.in. cenionych podręczników z zakresu dendrologii. Zajmował się m.in. badaniem zmienności i systematyki topoli oraz hodowlą lilaków, różaneczników i innych roślin ozdobnych. Uzyskał dwie nowe odmiany topoli wielkolistnych. Zajmował się również inwentaryzacją zbiorów dendrologicznych w zachodniej Polsce.

* * *

W leśnej części arboretum znajduje się **grób** syna jego założyciela, **Victora Oswina Puttricha**, zmarłego w 1876 r. w wieku 10 lat. Z przekazów wynika, że ojciec pragnął wykształcić chłopca na myśliwego i leśnika. W domu Puttrichów panował tzw. pruski dryl; surowy ojciec za karę głodził krnąbrnego syna i zamykał go w piwnicy, wskutek czego chłopiec zapadł na gruźlicę i zmarł. Dręczony wyrzutami sumienia Adam Puttrich pochował syna w lesie, w trumnie z kryształowym wiekiem, obsadził grób barwinkiem, a obok posadził dwie jodły. Po przejściu na emeryturę w 1901 r. opuścił Wirty i jakoby wyjechał na Śląsk, gdzie na którymś z ewangelickich cmentarzy ma się znajdować jego mogiła.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Aby dojechać do Arboretum w Wirtach, należy w Zblewie (w pobliżu Starogardu Gdańskiego) skierować się w drogę wojewódzką nr 214 do Skórcza, a po mniej więcej 5 km skręcić w lewo, w drogę lokalną do Radziejewa. Do arboretum prowadzą tablice informacyjne przy drogach w promieniu kilku kilometrów.

Park jest otwarty dla zwiedzających codziennie, w dni robocze od godz. 8:00 do zmierzchu, w soboty, niedziele i święta od godz. 9:00 do zmierzchu.

Czas zwiedzania: co najmniej 3 godz.

Ceny biletów: normalny 5 zł, ulgowy 2,50 zł, dzieci do 5 lat – wstęp wolny. Zwiedzanie grupowe z przewodnikiem po zgłoszeniu z trzydniowym wyprzedzeniem: bilet normalny 7 zł, ulgowy 3,50 zł; bilet grupowy bez przewodnika: dorośli 110 zł, młodzież i studenci – 55 zł. Profesjonalne sesje zdjęciowe i filmowe – 80 zł.

Wynajęcie wiaty i miejsca na ognisko: w dni robocze do godz. 15:00 – 40 zł za godzinę, po godz. 15:00 oraz w soboty, niedziele i święta – 58 zł za godzinę.

Wynajęcie obiektu edukacyjnego – 123 zł za godzinę.

Informacje o zmianach cen można znaleźć na: www.wirty.pl

Do dyspozycji punkt gastronomiczny i duży bezpłatny parking.

Arboretum Wirty

83-224 Borzechowo

tel. +48 58 588 35 79

www.wirty.pl (informacje o arboretum, interaktywne mapy)

Kontakt: Włodzimierz Wałaszewski, tel. 600 065 351

Nadleśnictwo Kaliska

ul. Długa 64

83-260 Kaliska

tel. +48 58 588 98 18

e-mail: kaliska@gdansk.lasy.gov.pl

Arboretum w Wirtach

Borzechowo

Jezioro Borzechowskie Wielkie

- część parkowa arboretum
- część leśna arboretum

LEŚNE ARBORETUM W KUDYPACH

Leśne Arboretum Warmii i Mazur w Kudypach im. Polskiego Towarzystwa Leśnego, o powierzchni 15,69 ha, powstało na skutek zniszczeń. W 1983 r. huraganowe wiatry obaliły lub połamały część drzew w rosnącym tutaj wyłączonym drzewostanie nasiennym. Wystąpienie szkodników wtórnych oraz obniżenie się poziomu wód gruntowych w kolejnych latach sprawiły, że obszar przestał pełnić swoją funkcję. Atrakcyjna lokalizacja zdecydowała o utworzeniu w tym miejscu arboretum leśnego. W 1989 r. opracowano plan zagospodarowania terenu i rozpoczęto prace przygotowawcze. Zakładaniem arboretum zajęli się leśnicy z Nadleśnictwa Kudypy pod kierownictwem nadleśniczego Jana Skabary i pod opieką naukową prof. dr. hab. Jerzego Tumiłowicza, kierownika Arboretum SGGW w Rogowie. Korzystano również z wiedzy pracowników obecnej Katedry Botaniki i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie pod kierownictwem prof. dr. hab. Czesława Hołdyńskiego. Pierwsze drzewa posadzono w 1992 r.; część sadzonek pochodziła z Arboretum SGGW w Rogowie. W kolejnych latach obiekt szybko się rozwijał, a gatunków drzew i krzewów systematycznie przybywało.

Inicjatorami utworzenia arboretum byli miejscowi leśnicy zrzeszeni w Polskim Towarzystwie Leśnym, a jednym z największych jego orędowników był mgr Zygmunt Trociński, członek honorowy PTL i długoletni przewodniczący olsztyńskiego oddziału Towarzystwa. Dla upamiętnienia zasług PTL obiekt nosi imię Polskiego Towarzystwa Leśnego, co podkreśla pamiątkowy głaz usytuowany tuż za bramą wejściową.

Arboretum ma status ogrodu dendrologicznego. Od 1999 r., jako jednostka organizacyjna Nadleśnictwa Kudypy, należy do Rady Ogródów Botanicznych i Arboretów w Polsce; jest również członkiem Botanic Gardens Conservations International (międzynarodowej organizacji zrzeszającej ogrody botaniczne). W 2005 r. Minister Środowiska podniósł je do rangi ogrodu botanicznego. Arboretum współpracuje m.in. z: Uniwersytetem Warszawskim, Uniwersytetem Jagiellońskim, Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetem Wrocławskim, Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu i Instytutem Dendrologii PAN w Kórniku. Prowadzi się w nim doświadczenia naukowe, bada cechy drzew, zwłaszcza wpływ klimatu na obce gatunki, organizowane są prelekcje, wykłady, wycieczki edukacyjne, pogadanki dla młodzieży. W 2006 r. arboretum przyznano prestiżowy tytuł „Najlepszej usługi turystycznej Warmii i Mazur”.

Kolekcja roślin przekracza 1000 gatunków. Jest to liczba imponująca, zważywszy na to, że miejscowy klimat jest dość surowy, a mroźne zimy uniemożliwiają uprawę okazów wrażliwych na chłód. Zbiór roślin obejmuje więc głównie gatunki strefy umiarkowanej. Arboretum ma charakter parkowo-leśny; składa się z trzech części:

- tzw. arboretum kolecyjnego – ponad 700 gatunków i odmian drzew i krzewów z różnych części świata, również z terenów górskich. Ozdobę kolekcji stanowi bogaty zbiór klonów (30 gatunków), irg (29 gatunków), jałowców, świerków, jodeł, sosen, kalin, róż, suchodrzewów i berberysów;
- działu flory polskiej – ponad 300 gatunków i odmian rodzimych, m.in. wiele rzadkich i objętych ochroną gatunkową, jak sasanki i grzybenie. To jedna z najbogatszych i najpiękniejszych kolekcji tego typu w Polsce;
- lasu naturalnego – fragmentu mało przekształconego lasu z imponującymi okazami drzew, m.in. pomników przyrody.

Ogród w Kudypach przyjmuje turystów (obszerny parking, wiata, miejsce na ognisko i grill, WC); pełni także funkcję edukacyjną. Znajdują się w nim liczne tablice dydaktyczne, wystawki i ekspozycje przygotowane z myślą o młodszych zwiedzających, m.in. ekspozycje wszelkich

typów budek dla ptaków i drewna różnych gatunków drzew. Barwne tablice prezentują zagadnienia z zakresu ekologii lasu i zachodzących w nim procesów. Uroku dodają kładki i mostki poprowadzone m.in. nad fragmentem lasu bagiennego. Wszystko to czyni ogród botaniczny w Kudypach jednym z najpiękniejszych arboretów leśnych w Polsce. Leśnicy z Kudyp dbają o to, aby arboretum stale się rozwijało; w 2011 r. otwarto w nim Lapidarium Geologiczne – zbiór kamieni i gładów pochodzących z Warmii i Mazur, a ostatnio – izbę edukacyjną z wystawą przyrodniczą i ekspozycjami dotyczącymi dawnej pracy leśników.

Brama wejściowa do arboretum w Kudypach

Arboretum w Kudypach nosi imię Polskiego Towarzystwa Leśnego

Urokliwy zakątek arboretum prezentujący okazy polskiej flory bagiennej

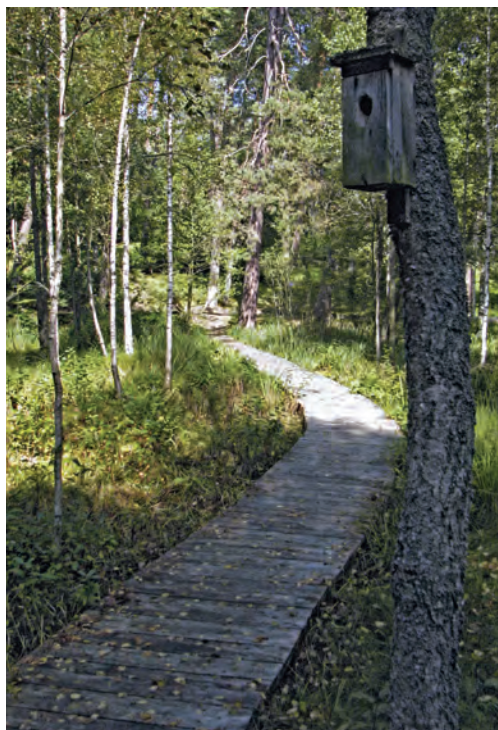
Zagadkowa rzeźba pośrodku stawu

Bujny podszyt pod koronami wysokich sosen

*Przystanek edukacyjny
prezentujący różne typy
budek dla ptaków*

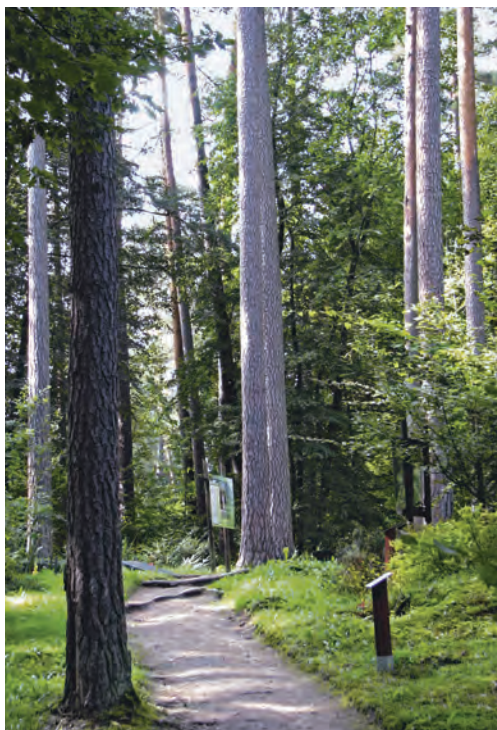

*Przeście przez bagna
umożliwia drewniana
kładka*

*Las niczym
otwarta księga...*

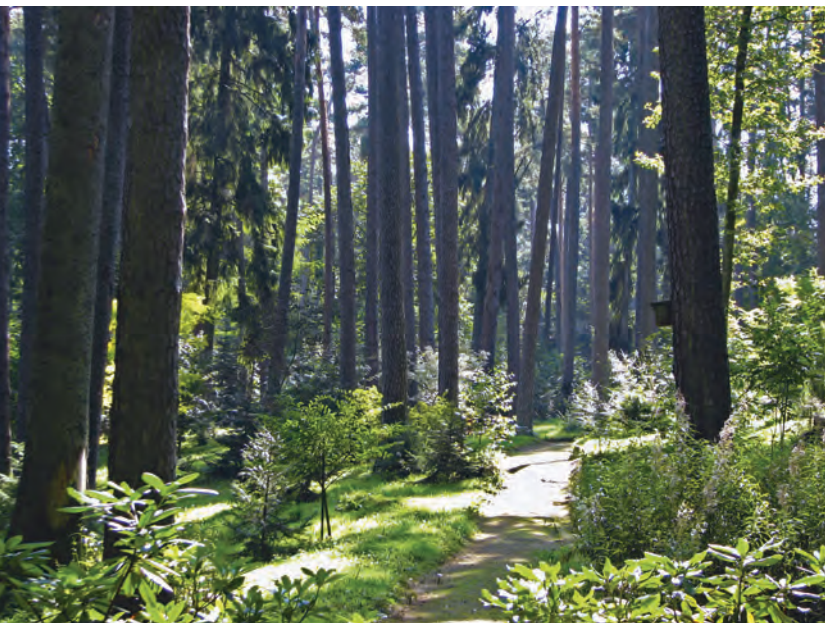
*Słynne mazurskie sosny
imponują gonnymi
(prostymi
i oczyszczonymi)
pniami; dawniej takie
pnie służyły do wyrobu
masztów*

Cytat z twórczości Jana Pawła II – zawsze aktualny

Urokliwy leśny zakątek – w podszycie są także... różaneczniki

NADLEŚNICTWO KUDYPY

Jest to jedno z najstarszych nadleśnictw Warmii i Mazur. Jego historia sięga początku XIX w. Już w okresie przedrozbiorowym funkcjonowało jako leśnictwo należące do Kapituły Warmińskiej. Do końca II wojny światowej te tereny należały do Niemiec, ale w lesie pracowali liczni Polacy. Po wojnie nadleśnictwo przeszło w skład Lasów Państwowych.

Powierzchnia administrowana przez nadleśnictwo to blisko 18 tys. ha. Na tym terenie znajdują się dwa rezerваты przyrody: „Ostoja bobrów na rzece Pasłęce” i „Kamienna Góra”, a także trzy ścieżki dydaktyczne: „Kudypska Polana”, „Arboretum Dajtki” i „Uroczysko Gietrzwałd” (dwie z nich można dostrzec do Arboretum Leśnego Warmii i Mazur w Kudypach).

Alta petunt (dąża, leca wzwyż) – miejscowe sosny dorastają do 35 m wysokości

POLSKIE TOWARZYSTWO LEŚNE

To najstarsze na ziemiach polskich stowarzyszenie skupiające leśników. Powstało w 1882 r. we Lwowie jako Galicyjskie Towarzystwo Leśne. Jego główne zadania to: inicjowanie rozwoju badań naukowych w leśnictwie, działania mające na celu powiązanie nauki z praktyką, opracowywanie założeń strategii rozwoju lasów i popularyzacja wiedzy leśnej. PTL liczy około 4600 członków. Jego organem prasowym jest czasopismo naukowe „Sylwan”. Od 1997 r. funkcję przewodniczącego Zarządu Głównego PTL pełni prof. dr hab. Andrzej Grzywacz.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Aby dojechać do Leśnego Arboretum Warmii i Mazur, należy w Olsztynie skierować się na drogę krajową nr 16. Obiekt leży w odległości 4 km od granic miasta, w rozwidleniu dróg Olsztyn–Ostróda i Olsztyn–Sząbruk. Jest dobrze oznakowany. Dojazd komunikacją publiczną, autobusem linii 7, Jakubowo–Dajtki–Łupstych. Do Łupstych kursują autobusy oznaczone literą Ł. Należy wysiąść na przystanku Kudypy–Leśne Arboretum. Od pętli autobusowej w Dajtkach można dojść pieszo (2,5 km).

Wielkość obiektu: 15,69 ha; czas zwiedzania: co najmniej 2 godz. Park otwarty dla zwiedzających codziennie, od 15 kwietnia do 31 października, w godz. 9:00–18:00.

Ceny biletów: normalny 5 zł, ulgowy 3 zł; profesjonalne sesje zdjęciowe i filmowe – 30 zł.

Przed arboretum obszerny parking; obok infrastruktura turystyczna (wiaty, ławki, stoliki) stworzona w ramach programu Aktywnego Udostępniania Lasu.

W pobliżu trasa biegowa „Wolność jest w naturze”.

Warto odwiedzić stronę internetową Nadleśnictwa Kudypy i pobrać bezpłatną aplikację na smartfona z systemem android – mobilny przewodnik po arboretum.

Strona internetowa z przewodnikiem: http://www.kudypy.olsztyn.lasy.gov.pl/arboretum1#.VGi_smfxLIU

Nadleśnictwo Kudypy

Kudypy 4

11-036 Gietrzwałd

tel. +48 89 527 90 90

e-mail: kudypy@olsztyn.lasy.gov.pl

www.olsztyn.lasy.gov.pl/kudypy/arboretum

Kontakt: Paulina Rutkowska, tel. 510 990 317,

e-mail: p.rutkowska@olsztyn.lasy.gov.pl

Leśne Arboretum w Kudypach

Opracowanie: Demart SA
www.demart.com.pl

OGRÓD DENDROLOGICZNY W GLINNEJ

W Ogrodzie Dendrologicznym w Glinnej dzięki mikroklimatowi można podziwiać wiele gatunków drzew i krzewów, których uprawa w innych częściach Polski jest niemożliwa. Otaczające go wysokie wzgórza morenowe, porośnięte starym lasem bukowym, łagodzą wpływ mroźnych wiatrów; zimy są tu stosunkowo łagodne, co pozwala przetrwać nawet roślinom ciepłolubnym. Rozwojowi roślin sprzyjają również żyzne gleby brunatne na siedlisku lasu świeżego odpowiadającego typowi buczyny pomorskiej (*Melico-Fagetum*) oraz doskonałe warunki wodne – przez ogród przepływa strumień Gliniec.

Historia arboretum sięga 1823 r., kiedy założono tu pierwsze szkółki drzew leśnych. W 1870 r. przejęło je nadleśnictwo państwowe Śmierdnica. Z tamtego okresu pochodzi większość najstarszych drzew egzotycznych; sadzono je na obrzeżach szkółki w celu ochrony powierzchni, jako mateczniki (do obsiewania nasion) i obiekty do badania odporności na warunki klimatyczne. W końcu XIX w. pieczę nad arboretum sprawował długoletni nadleśniczy ze Śmierdnicy, Carl Ludwig Gene. Pierwsza wzmianka o arboretum pochodzi z 1911 r. (dokładnej daty założenia ogrodu nie sposób ustalić; szacuje się ją na 1880 r.). Do ogrodu kolejno trafiały sprowadzane z różnych stron świata drzewa i krzewy. Według inwentaryzacji z 1938 r. rosły tu wtedy 52 egzotyczne gatunki. W czasie II wojny światowej i w latach powojennych arboretum podupadło i aż do 1970 r. pozostawało niemal bez opieki – ograniczono się do budowy nowego ogrodzenia, ustawienia ławek i bieżących prac porządkowych. Mroźne zimy, wichury oraz sukcesja

gatunków rodzimych sprawiły, że z przedwojennej listy pozostały tylko 23 gatunki egzotyczne. W 1970 r. Lasy Państwowe we współpracy z Arboretum SGGW w Rogowie rozpoczęły restytucję ogrodu. Arboretum było wówczas niewielkie, zajmowało niespełna 2 ha. Podjęto decyzję, że należy ustalić docelową liczbę gatunków drzew na najwyżej 300 i skupić się na gatunkach wymarżających w innych częściach kraju, aby ocenić granicę ich mrozoodporności w klimacie stosunkowo łagodnym. W latach późniejszych ogród powiększono do 3,61 ha, mogła zatem wzrosnąć liczba rosnących tutaj gatunków. W 2005 r. ponownie ogród powiększono – do 5,57 ha. Obecnie rośnie w nim około 815 gatunków drzew i krzewów, w większości egzotycznych. Arboretum pełni funkcje naukowe, turystyczne, edukacyjne i dydaktyczne; jest jedną z atrakcji krajoznawczych regionu.

Do najciekawszych okazów w ogrodzie w Glinnej należą: jeden z najstarszych w Polsce (około 180 lat) orzesznik pięciolistkowy o wysokości 28 m i obwodzie pnia 315 cm, imponująca jodła olbrzymia (wysokość 42 m, obwód pnia 455 cm), jodła szlachetna i cyprysik żywotnikowy. Ciekawostką są fragmenty pnia mamutowca olbrzymiego tuż przy bramie ogrodu; drzewo – najokazalsze w Polsce – zmarzło podczas wyjątkowo mroźnej zimy 1986/1987. W arboretum zgromadzono także bogatą kolekcję klonów, stewarcji, magnolii i ostrokrzewów, a ciekawostkami są m.in.: laurowiśnia wschodnia, aktinidia chińska, paulownia

cesarska, kuningamia chińska, cedr libański, bukan chilijski, kolcosił drzewiasty i szydlica japońska. Okazy zaopatrzone w tabliczki informacyjne zawierające nazwy i zwięzłe charakterystyki roślin.

Placówka w Glinnej ma status ogrodu dendrologicznego; od 1999 r. należy do Rady Ogrodów Botanicznych i Arboretów w Polsce, a od 2003 r. – do International Agenda for Botanic Gardens in Conservation.

Różanezniki; w tle widać Puszcze Bukową

Martwy pień mamutowca pozostawiony w arboretum...

... i kłoda z jego górnej części, leżąca w pobliżu

Polana z kolekcją kwitnących różaneczników

Arboretum pięknie prezentuje się wiosną, gdy kwitną drzewa i krzewy

Fragment starej alei drzew owocowych

Stare drzewa owocowe

Mikrobiota syberyjska

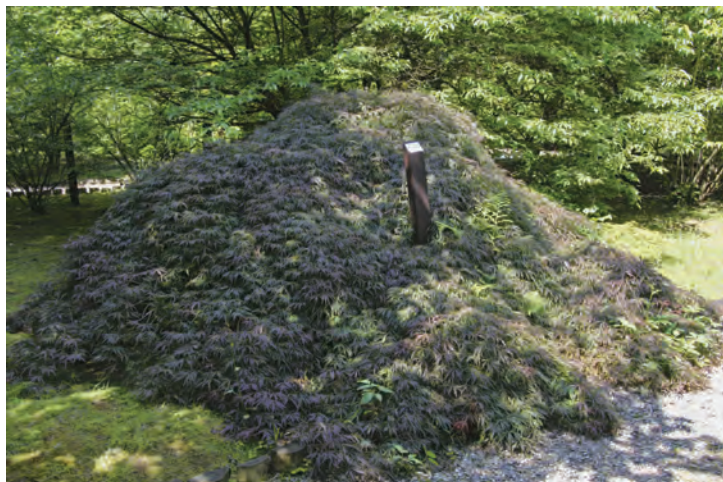
*Jodła grecka
uszkodzona przez
huragan Cyryl*

*Liście miorzębu
japońskiego, tzw.
żywej skamieniałości –
reliktu z odległej epoki
geologicznej*

*Cypryśnik nutkajski
Pendula*

Klon palmowy odmiana Dissectum

NADLEŚNICTWO GRYFINO

Zostało utworzone w 1951 r.; w obecnym kształcie istnieje od 1973 r. Powstało na terenach należących niegdyś do Cystersów, których sprowadzono w te strony w 1173 r. Działalność gospodarza Cystersów znacznie przyczyniła się do rozwoju tych ziem. W XIX w. pruscy właściciele masowo je zalesiali.

Nadleśnictwo dzieli się na dwa obręby: Gryfino i Rozdoły. Na jego terenie znajduje się osiem rezerwatów przyrody: „Bukowe Zdroje”, „Buczynowe Wąwozy”, „Kołowskie Parowy”, „Trawiasta Buczyna”, „Źródłiskowa Buczyna”, „Osetno”, „Wzgórze Widokowe nad Międzyodrzem” i „Kurowskie Błota”. W 1997 r. otwarto punkt informacyjny oraz dwie ścieżki dydaktyczne: „W poszukiwaniu tajemnic zielonego łądu” i „Sekrety roślin”. Obiekty te znajdują się w pobliżu Ogrodu Dendrologicznego w Glinnej.

NAJSTARSZE OKAZY

Orzesznik pięciolistkowy (*Carya ovata*) – drzewo z rodziny orzechowatych pochodzące z Ameryki Północnej, gdzie

dorasta do wysokości 40 m, a obwód jego pnia może przekraczać 320 cm. Wytwarza jadalne owoce – orzechy o średnicy do 6 cm. Starsze okazy mają charakterystyczną szarą korę, łuszczącą się długimi pasami. Drewno orzesznika, zwane drewnem hikorowym, było niegdyś uważane za najlepszy materiał do wyrobu nart; obecnie wytwarza się z niego luksusowe meble. Gatunek doskonale znosi mrozy i świetnie sobie radzi w polskim klimacie. Okaz z Ogródu Dendrologicznego w Glinnej jest najstarszym i prawdopodobnie największym przedstawicielem tego gatunku w Polsce.

* * *

Jodła olbrzymia (*Abies grandis*) – drzewo pochodzące z zachodniej części Ameryki Północnej, zaliczane do najwyż-

szych jodeł; w swojej ojczyźnie dorasta do 70 m, a nawet niemal 100 m. Odznacza się bardzo szybkim przyrostem; z tego powodu począwszy od XIX w. było masowo sprowadzane do Europy i sadzone jako potencjalnie cenne drzewo gospodarcze. Okaz z Glinnej jest najstarszym i największym przedstawicielem jodły olbrzymiej w Polsce.

* * *

Mamutowiec olbrzymi (*Sequoiadendron giganteum*), nazywany sekwoją olbrzymią lub drzewem mamutowym, pochodzi z zachodnich stoków Sierra Nevada w Kalifornii, gdzie rośnie na bardzo ograniczonym obszarze. Jako gatunek został odkryty dopiero w połowie XIX w. Pod względem masy drzewnej jest największym drzewem świata. Miąższość rekordowego okazu General Sherman to niemal 1500 m³! Największy nieistniejący już okaz (zachowały się szczątki) miał około 135 m wysokości i 3770 cm obwodu pnia, a jego wiek przekroczył 3 tys. lat.

Mamutowce sprowadzono do Europy w 1853 r.; szybko stały się popularne jako okazałe drzewa parkowe. Ich uprawa

jest jednak możliwa tylko w miejscach o stosunkowo łagodnym klimacie. Rekordowe w skali kraju drzewo w Glinnej przez długie lata było wizytówką ogrodu. Jego wysokość przekroczyła 40 m, a obwód pnia osiągnął niemal 450 cm. Pozostał po nim imponujący fragment martwego pnia.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Arboretum leży w pobliżu miejscowości Glinna w gminie Stare Czarnowo (pow. gryfiński, woj. zachodniopomorskie). Aby dojechać do Glinnej, należy kierować się drogą krajową nr 3 z Gorzowa do Szczecina, a na wysokości Starego Czarnowa skrócić w drogę wojewódzką nr 120 do Gryfina. Po około 5 km docieramy do Glinnej. Arboretum znajduje się w pobliżu wsi, w sąsiedztwie budynków Leśnictwa Glinna. Wiodą do niego drogowskazy.

Wielkość obiektu: 5,57 ha; czas zwiedzania: minimum 1,5 godz.

Arboretum otwarte dla zwiedzających od 15 marca do 31 października: od poniedziałku do piątku w godz. 9:00–18:00, w soboty i niedziele w godz. 10:00–19:00.

Ceny biletów: normalny 4 zł, ulgowy 2 zł.

Usługi przewodnika po wcześniejszym zgłoszeniu,
tel. + 48 91 416 20 71.

Do dyspozycji: parking, WC, wiatra i miejsce na ognisko.

Nadleśnictwo Gryfino

ul. 1 Maja 4

74-100 Gryfino

tel. +48 91 416 20 71

e-mail: gryfino@szczecin.lasy.gov.pl

<http://www.gryfino.szczecin.lasy.gov.pl/ogrod-dendrologiczny-w-glinnej#.VGjy-WfxLIU>

Wirtualny spacer po obiekcie:

<http://glinna.pl/prezentacja/index.html>

Ogród Dendrologiczny w Glinnej

Opracowanie: Demart SA
www.demart.com.pl

0 50 100 150 m

do ścieżki dydaktycznej
„W poszukiwaniu tajemnic Zielonego Łądu”

punkt informacji
przyrodniczo-leśnej

P

Glinna
wejście

P

5

6

3

2

11

8

7

14

15

13

12

9

10

- 1 – mamutowiec olbrzymi
 - 2 – jodła olbrzymia
 - 3 – rzęsznik pięciolistkowy
 - 4 – kolekcja różaneczników i azalii
 - 5 – jodła grecka
 - 6 – cypryśnik błotny
 - 7 – kunińgamia chińska
 - 8 – magnolie
 - 9 – głowocis chiński
 - 10 – cedr libański
 - 11 – dawidia chińska
 - 12 – złotokap pospolity
 - 13 – jodła szlachetna
 - 14 – szydlca japońska
 - 15 – miłorząb chiński
- > ścieżka dydaktyczna
„Sekrety roślin”

LEŚNY OGRÓD BOTANICZNY W MARSZEWIE

Leśny Ogród Botaniczny Marszewo jest najmłodszą tego typu jednostką w Lasach Państwowych. W 2008 r. Nadleśnictwo Gdańsk zleciło pracownikom Wydziału Biologii Uniwersytetu Warszawskiego opracowanie koncepcji zagospodarowania terenu wokół Ośrodka Edukacji Przyrodniczo-Leśnej Marszewo. Pierwszą kolekcję – sad starych odmian drzew owocowych – jesienią tego samego roku posadzili pracownicy Nadleśnictwa Gdańsk, Uniwersytetu Gdańskiego i wolontariusze. W 2009 r. nadleśnictwo, zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, złożyło wnioski do Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska o zgodę na utworzenie i prowadzenie ogrodu botanicznego; uzyskało ją w sierpniu 2010 r. Pod obiekt przeznaczono teren o powierzchni 49,69 ha. Kolejne kolekcje powstawały dzięki dotacji Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska. Znaczną część wyposażenia ośrodka edukacyjnego sfinansowano dzięki dotacji Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku.

Podstawowymi celami Leśnego Ogrodu Botanicznego Marszewo są: tworzenie i utrzymywanie kolekcji roślin z różnych stref klimatycznych i ich dokumentacja, działalność edukacyjna i popularyzowanie wiedzy z zakresu ochrony przyrody, udział w badaniach naukowych dotyczących ochrony gatunków zagrożonych wyginięciem w stanie wolnym, udostępnianie zasobów zwiedzającym oraz współpraca z placówkami o podobnym profilu i instytucjami naukowymi.

Rdzeń ogrodu stanowi ogrodzony teren o powierzchni 5 ha z kolekcjami roślin, otoczony użytkowanym gospodarczo wielogatunkowym

„Szlak Wiewiórki” wytyczono wśród malowniczych wzgórz morenowych

drzewostanem. Kolekcje botaniczne obejmują około 230 gatunków roślin. Najciekawsze zbiory to: sad, łąka, krzewy obrzeży lasów, drzewa i krzewy obcego pochodzenia, rośliny runa leśnego chronione oraz zagrożone w regionie gdańskim, rodzime drzewa liściaste w gradencie wilgotnościowym, dziko rosnące rośliny jadalne wykorzystywane dawniej i obecnie, rośliny lecznicze dziko rosnące w lasach i na łąkach oraz drzewa i krzewy o znaczeniu biocenotycznym. Wyznaczono również fragmenty fitocenozy lasu bukowego, drzewostanu w trakcie przebudowy rosnącego na siedlisku grądowym, fitocenozy lasu dębowo-grabowego (grądu), drzewostanu z naturalną sukcesją roślinności oraz gruntów porolnych w początkowej fazie zalesiania. W trakcie realizacji są kolekcje pnączy i fitocenoza wilgotnej łąki oraz oczko wodne, a w planach jest powstanie kolejnych kolekcji, m.in.: jeżyn i róż, żarnowczyśka (kolekcji roślin z rodzaju żarnowiec), wrzosowiska, wilgotnej łąki wraz z gatunkami chronionymi oraz zagrożonymi w skali regionu gdańskiego, szuwarów, łozowiska oraz zarośli wierzbowych dolin rzecznych, gatunków boru sosnowego, gatunków muraw napiaskowych, a także gatunków drzew i krzewów chronionych oraz zagrożonych w regionie gdańskim.

Ogród pełni funkcje dydaktyczne. Zorganizowano w nim interaktywną salę edukacyjną, ścieżkę dydaktyczną oraz „klasę pod chmurką” – miejsce, w którym zajęcia można odbywać pod gołym niebem, i rozmieszczono liczne tablice dydaktyczne oraz inne pomoce naukowe, m.in. zegar słoneczny.

Znaczna część ogrodu nie została jeszcze zagospodarowana. Pracownicy zamierzają stworzyć w nim miejsca aktywnego wypoczynku i edukacji. W ogólnopolskim konkursie wyłoniono koncepcję zagospodarowania całego terenu. Wśród stromych wzgórz morenowych można wyznaczyć szlaki turystyczne, ścieżki spacerowe i kolejne miejsca pod zbiory roślin. Obecnie dostępny jest malowniczy „Szlak Wiewiórki” wiodący wśród drzewostanów bukowych.

Ogród organizuje imprezy upowszechniające wiedzę leśną, prowadzi zajęcia interaktywne, na których można np. spróbować zupy z pokrzyw, nauczyć się rozpalać ogień za pomocą krzesiwa i hubki, a nawet wziąć udział w budowie drewnianego domu. Atrakcją jest nauka rozpoznawania gatunków roślin. Realizuje się również cele ochroniarskie i naukowe, np. przeniesiono tutaj okazy chronionej rośliny z rodziny storczykowatych – kruszczyka szerokolistnego.

Opiekunem Ogródu Botanicznego jest pracownik Nadleśnictwa Gdańsk, doświadczony dydaktyk Witold Ciechanowicz.

Pomoce dydaktyczne w arboretum – jedną z nich prezentuje leśnik, Witold Ciechanowicz

„Klasa pod chmurką” gotowa na przyjęcie uczniów

Nawet karcze drzewne mogą służyć edukacji

Botaniczne kolekcje tematyczne na terenie arboretum

Obiekt stale się rozwija, świadczą o tym nowe nasadzenia

Panorama arboretum w Marszewie

Oryginalny (bardzo dokładny!) zegar słoneczny

Tablica edukacyjna poświęcona grzybom i ich roli w przyrodzie

Dendrofon – instrument wykonany z pni drzew

*„Szlak wiewiórki”
wiedzie przez
malownicze morenowe
wzgórza*

*Kolorowa, jesienna
ściana lasu na skraju
arboretum*

Kącik edukacyjny

NADLEŚNICTWO GDAŃSK

Nadleśnictwo działa od 1977 r. Południowa jego część to lasy oliwskie, które od 1188 r. aż do pierwszego rozbioru Polski (1772 r.) pozostawały we władaniu Cystersów; później zostały upaństwowione i przyłączone do pruskich Królewskich Lasów Sobowidzkich. W okresie międzywojennym przechodziła tędy granica między Polską a Wolnym Miastem Gdańskiem. Po 1945 r. lasy znalazły się w granicach Polski.

Nadleśnictwo obejmuje powierzchnię 20 690 ha. Jego lasy w całości są uznawane za ochronne. Większa ich część w 1979 r. weszła w skład Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego. Presja człowieka jest tu wyjątkowo silna, na terenie nadleśnictwa osiedliła się bowiem prawie połowa mieszkańców województwa pomorskiego. Bardzo istotna jest zatem edukacja leśna, m.in. miejscowej ludności, a służy jej Leśny Ogród Botaniczny Marszewo.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Leśny Ogród Botaniczny Marszewo znajduje się na obrzeżach Gdyni, przy ul. Marszewskiej. Dojazd z Dworca Gdynia-Chylonia komunikacją miejską (przystanek na żądanie: Ogród Botaniczny Marszewo) liniami 191 (w dni robocze) i 288. Można dojść pieszo: około 2,5 km „Szlakiem Wiewiórki” (początek trasy przy ogrodzeniu Ogrodu), następnie 500 m do przystanku autobusowego przy ul. Bławatnej, skąd co 6–8 min odjazd autobusu do ul. Morskiej lub dworca kolejowego Gdynia-Chylonia.

Przed wejściem do ogrodu jest obszerny parking.

Wielkość obiektu: 49,69 ha (część zagospodarowana – około 5 ha);
czas zwiedzania: minimum 1 godz.

Arboretum przyjmuje głównie grupy zorganizowane. Wstęp bezpłatny, po wcześniejszym umówieniu terminu. Od kwietnia do końca września 2015 r. w niedziele wstęp dla wszystkich chętnych (szczegóły na stronie internetowej Leśnego Ogrodu Botanicznego Marszewo).

Nadleśnictwo Gdańsk

ul. Morska 200

81-006 Gdynia

tel. +48 58 667 4250

e-mail: gdansk@gdansk.lasy.gov.pl

www.nadlesnictwo.gdansk.lasy.gov.pl

<http://www.marszewo.edu.pl>

www.facebook.com/Marszewo

Kontakt: Witold Ciechanowicz, tel. 602 318 805,

e-mail: witold.ciechanowicz@lasy.gov.pl

Leśny Ogród Botaniczny w Marszewie

Opracowanie: Demart SA
www.demart.com.pl

przystanek autobusowy

P wejście

Koleczkowo

Marszewska

Gdynia

plac dydaktyczny
„Klasa pod chmurką”

Izba przyrodniczo-leśna

las dębowo-grabowy

las bukowy

- 1 – sad starych odmian
- 2 – drzewa i krzewy obce
- 3 – kolekcja jeżyn i róż
- 4 – gatunki boru sosnowego
- 5 – gatunki muraw napiaskowych
- 6 – żarnowczysko
- 7 – szuwały
- 8 – wilgotna łąka

Szlak Wiewióbki

0 50 100 150 m

ARBORETA LEŠNE

O bok sześciu parków dendrologicznych o statusie ogrodu botanicznego, w strukturach Lasów Państwowych działa siedem arboretów. Różnice między nimi są umowne. Wiele arboretów w niczym nie ustępuje leśnym ogrodom botanicznym, a w niektórych wypadkach nadanie rangi ogrodu botanicznego jest kwestią czasu (procedury powoływania ogrodów botanicznych są skomplikowane i czasochłonne).

Arboreta leśne administrowane przez Lasy Państwowe, które nie mają statusu ogrodów botanicznych, znajdują się w: Kopnej Górze (Nadleśnictwo Supraśl, RDLP Białystok), Miłkowie (przy Leśnym Banku Genów Kostrzyca), Marculach (Nadleśnictwo Marcule, RDLP Radom), Karnieszewicach (Nadleśnictwo Karnieszewice, RDLP Szczecinek), Lipnie (Nadleśnictwo Tułowice, RDLP Katowice), Kartuzach (Nadleśnictwo Kartuzy, RDLP Gdańsk) i Drugni (Nadleśnictwo Chmielnik, RDLP Radom). Są to bardzo atrakcyjne i piękne zakątki; można w nich obejrzeć rzadkie gatunki drzew i krzewów oraz aktywnie odpocząć. Warto je odwiedzić, zwłaszcza że zaprezentowano w nich zarówno walory przyrodnicze, jak i historyczne oraz kulturowe regionów. Wycieczka w takie miejsca, szczególnie rodzinna, daje więc wyjątkową szansę na jedyną w swoim rodzaju lekcję przyrody i historii, przede wszystkim cenną dla dzieci, a ponadto połączoną z doskonałą zabawą na świeżym powietrzu i pożytecznie spędzonym czasem.

ARBORETUM W KOPNEJ GÓRZE

Leśne Arboretum im. Powstańców 1863 r. w Kopnej Górze leży w Puszczy Knyszyńskiej, w pobliżu Supraśla. W powstaniu styczniowym ogromna rola przypadła leśnikom; część z nich brała w nim czynny udział, inni wspomagali walczących, zapewniając im schronienie, żywność i pomoc. Wielu z nich zapłaciło za to życiem lub zsyłką na Syberię. Puszcza Knyszyńska była miejscem schronienia powstańców i stoczono w niej wiele bitew; walki toczyły się również w okolicach Kopnej Góry. W pamięci zbiorowej zachowały się wspomnienia o większej bitwie w tych stronach. Początkowo łączono ją z powstaniem styczniowym, ale z niedawno znalezionych zapisków archiwalnych wynika, że została stoczona ponad 30 lat wcześniej, podczas powstania listopadowego. 6 lipca 1831 r. wieczorem w leżącej niedaleko Kopnej Góry miejscowości Sokołda zatrzymał się na nocleg wycofujący się spod Wilna liczący około 1000 żołnierzy oddział powstańczy dowodzony przez pułkownika Józefa Zaliwskiego. Nad ranem powstańców zaskoczyły wojska rosyjskie; na łąkach sąsiadujących z obecnym arboretum doszło do krwawych walk. Poległo około 100 żołnierzy, niektórych pochowano u stóp Kopnej Góry. W 2009 r. udało się zlokalizować zbiorową mogiłę 46 powstańców. W październiku 2010 r. ekshumowano szczątki i pogrzebano je na cmentarzu w Supraślu, a we wrześniu 2013 r. przeniesiono je na cmentarz wojenny przy arboretum.

Arboretum w Kopnej Górze uroczyste otwarto w 1988 r., w 125. rocznicę wybuchu powstania styczniowego, co upamiętnia głąz, tuż za bramą obiektu. Widnieją na nim: kopia pieczęci używanej przez powstańców – godła trzech narodów walczących z rosyjskim zaborcą: Polaków, Litwinów i Rusinów, oraz nazwisko nieżyjącego już założyciela i pierwszego kierownika ogrodu, Wojciecha Wygralaka, pracownika Nadleśnictwa Supraśl.

Arboretum w Kopnej Górze na powierzchni około 26 ha łączy typowy ogród botaniczny z parkiem leśnym. Zgromadzono w nim imponującą kolekcję około 350 gatunków drzew i krzewów, co nie było łatwym zadaniem, zważywszy na klimat. Stało się to możliwe dzięki łagodzącemu wpływowi lasu; temperatura jest tu zazwyczaj nieco wyższa niż w okolicy, na otwartej przestrzeni. Drzewa i krzewy pogrupowano według rodzajów. Atutem arboretum jest oryginalna rzeźba terenu. Do najpiękniejszych zakątków należy sztuczne, ale znaturalizowane oczko wodne, zasilane przez rzeczkę Sokołdę. Jego powierzchnię porastają różnobarwne grzybienie zwane liliami wodnymi. Jest on ulubionym miejscem bytowania ptactwa wodnego. W pobliżu, na rozległej łące, posadzono dąb wyhodowany z nasion poświęconych przez Jana Pawła II, pochodzących ze spalonego w 2014 r. najstarszego w Polsce dębu – Chrobrego z Piotrowic pod Szprotawą.

W kolekcji zwracają uwagę: bogaty zbiór cyprysików, okazały tulipanowiec amerykański, imponująca kolekcja żywotników i kolekcja cisów. Rośnie tu także kolkwicia chińska, oryginalny krzew liściasty, który w czerwcu pokrywają różowe kwiaty. Inną ciekawostką jest krzew ośnieży – w maju pojawiają się na nim liczne białe kwiaty o kształcie dzwoneczków. W arboretum znajdują się również zbiory sosen, świerków, jałowców oraz wyjątkowo dekoracyjnych w okresie kwitnienia azalii i różaneczników (rośliny z rodzaju *Rhododendron*; różaneczniki mają liście zimozielone, a liście azalii jesienią opadają). Ostatnio założono kolekcję z rodzaju *Sorbus* (jarząb) z wieloma odmianami jadalnymi wyhodowanymi przez Iwana Miczurina i jego następców. Kolekcje są systematycznie wzbogacane o nowe gatunki i odmiany. Na podstawie porozumienia między Parkiem Krajobrazo-

wym, Nadleśnictwem Supraśl i Politechniką Białostocką podjęto próby wyhodowania roślin rzadkich oraz chronionych rosnących w Puszczy Knyszyńskiej. Warto wejść na wzniesienie, z którego rozpościera się panorama doliny Sokołdy. Ustawiono tam trzy krzyże upamiętniające poległych powstańców.

Arboretum odwiedzają wycieczki szkolne, studenci i zorganizowane grupy turystów, jest to jednak przede wszystkim znakomity cel wycieczek rodzinnych. Na najmłodszych czekają atrakcje, m.in. dobrze wyposażony plac zabaw.

Obiekt nazwano imieniem uczestników powstania styczniowego; przypomina o nich tablica z godłem trzech narodów: Polaków, Litwinów i Rusinów, którzy wzięli udział w tym zrywie niepodległościowym

Kolekcja żywotników

*Tablica upamiętniająca
Wojciecha Wygralaka,
pomysłodawcę
utworzenia arboretum
w Kopnej Górze*

*Świerki przy
ogrodzeniu arboretum*

Stylizowana brama wejściowa do arboretum w Kopnej Górze

Panorama arboretum

Kolekcja jarzębów

Sadzawka na terenie arboretum

*Okazały pień dębu,
w tle widać kwitnące
rózanechniki*

*Rozległe i otwarte
przestrzenie arboretum
przyciągają
spacerowiczów*

Kolekcja pnączy

Żywotnik zachodni

NADLEŚNICTWO SUPRAŚL

Założono je w okresie międzywojennym; w obecnym kształcie funkcjonuje od 1973 r. Dzieli się na dwa obręby: Supraśl i Sokółka. Obejmuje ziemie o bogatej historii; najstarsze ślady człowieka na tym terenie pochodzą z wczesnego holocenu, a najstarsze ślady uprawy roli – sprzed 4000 lat. Z tego samego okresu pochodzi kopalnia krzemienia (odkryta przez leśnika Romana Pruskiego).

Ze względu na puszczański charakter tereny te przez długi czas nie były objęte administracją żadnego państwa. Walki o nie zaczęły się toczyć dopiero w późnym średniowieczu; ostatecznie przypadły one Polsce. Po trzecim rozbiorze, w latach 1795–1807, cała obecna Puszcza Knyszyńska znalazła się w zaborze pruskim. Po pokoju w Tylży (1807) aż do odzyskania niepodległości te ziemie pozostawały w granicach Cesarstwa Rosyjskiego.

Tereny nadleśnictwa są bogate pod względem przyrodniczym. Żyje tu wiele rzadkich gatunków roślin i zwierząt. W celu ich ochrony powołano 10 rezerwatów częściowych: „Stare Biele” (ostoja żubrów), „Woronicza”, „Międzyrzecze”, „Stara Dębina”, „Jałówka”, „Krzemieńskie Góry”, „Krasne”, „Budzisk”, „Surażkowo”, „Kozłowy Ług” i rezerwat ścisły „Bahno w Borkach”. Otwarto również leśną ścieżkę dydaktyczną „Woronicza”, która obejmuje zlewnię strumienia i źródlika, a kończy się obok Arboretum im. Powstańców 1863 r. w Kopnej Górze.

POWSTANIE STYCZNIOWE

Największe polskie powstanie narodowe, trwające od 22 stycznia 1863 r. do jesieni 1864 r. Objęło wyłącznie ziemie zaboru rosyjskiego. Spotkało się z ogromnym poparciem społeczeństwa. Stoczono w nim ponad 1200 bitew i potyczek. Po

początkowych sukcesach powstanie zostało krwawo stłumione. W walkach zginęło kilkadziesiąt tysięcy powstańców, około 1000 stracono, 38 tys. zesłano na Syberię, a niemal 10 tys. udało się na emigrację. Tłumiący powstanie Rosjanie dopuszczali się licznych okrucieństw i rzezi; doszło do masowych konkwiskat majątków. Po upadku powstania nastąpił okres represji i intensywnej rusyfikacji.

Wybuch powstania styczniowego przyspieszył uwłaszczenie chłopów na warunkach korzystniejszych niż w dwóch pozostałych zaborach.

ŚWIĘTE SOSNY

Warto zarezerwować czas na spacer po Puszczy Knyszyńskiej. Rosną w niej wyjątkowo piękne sosny – odmiany zwanej **sosną supraską**, która jest rdzennym genotypem, co w skali Europy jest rzadkością. Drewno tej sosny przez wieki stanowiło cenny surowiec eksportowy; z ich pni wytwarzano m.in. maszty żaglowców, stąd inna nazwa tych drzew – sosny masztowe. Na niektórych najdorodniejszych sosnach wiszą niewielkie drewniane kapliczki; takie drzewa nazywa się tutaj „świętymi sosnami”. Zwyczaj wieszania kapliczek na drzewach jest bardzo dawny, być może pogański. Kapliczki wieszają się przed nieszczęściem. Sosny z kapliczkami są nietykalne, nikt nie odważy się ich ścinać. Tęgo zwyczaju przestrzegali również innowiercy, m.in. Żydzi, więc miejscowa ludność wykorzysty-

wała go jako element nacisku. Jeśli XIX-wieczny kupiec, który wykupił pod wyrąb kwartał lasu, naraził się czymś okolicznym mieszkańcom, wkrótce znajdował kapliczki na wszystkich do-
rodniejszych drzewach.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Arboretum leży w sercu Puszczy Knyszyńskiej, około 30 km od Białegostoku, przy trasie do Krynek. Aby tam dojechać, 11 km za Supraślem należy skręcić w lewo; do arboretum prowadzi duża tablica informacyjna. Naprzeciwko bramy znajduje się oznakowany parking. Wielkość obiektu: około 26 ha; czas zwiedzania: minimum 2 godz. Arboretum dostępne dla zwiedzających od 1 kwietnia do 30 września, we wszystkie dni tygodnia, w godz. 9:00–19:00.

Wstęp bezpłatny. Zwiedzanie z przewodnikiem po wcześniejszym kontakcie telefonicznym, tel. 85 713 15 70 lub 782 620 177) – za symboliczną opłatą.

Noclegi: pokoje gościnne w hoteliku (biuro arboretum).

Do dyspozycji turystów zadaszona wiata i miejsce na ognisko (300 m od bramy).

W małej szkółce można zakupić drzewa i krzewy wyhodowane w warunkach naturalnych. Warto obejrzeć kolekcję róż i innych kwiatów hodowanych dawniej w wiejskich ogródkach.

Przy arboretum działa małe Muzeum Historii Puszczy Knyszyńskiej. W pobliżu początek ścieżki przyrodniczo-historycznej „Szlakiem powstania styczniowego”.

Nadleśnictwo Supraśl

ul. Podsupraśl 8

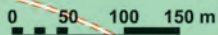
16-030 Supraśl

tel. +48 85 713 15 50, +48 85 713 15 70

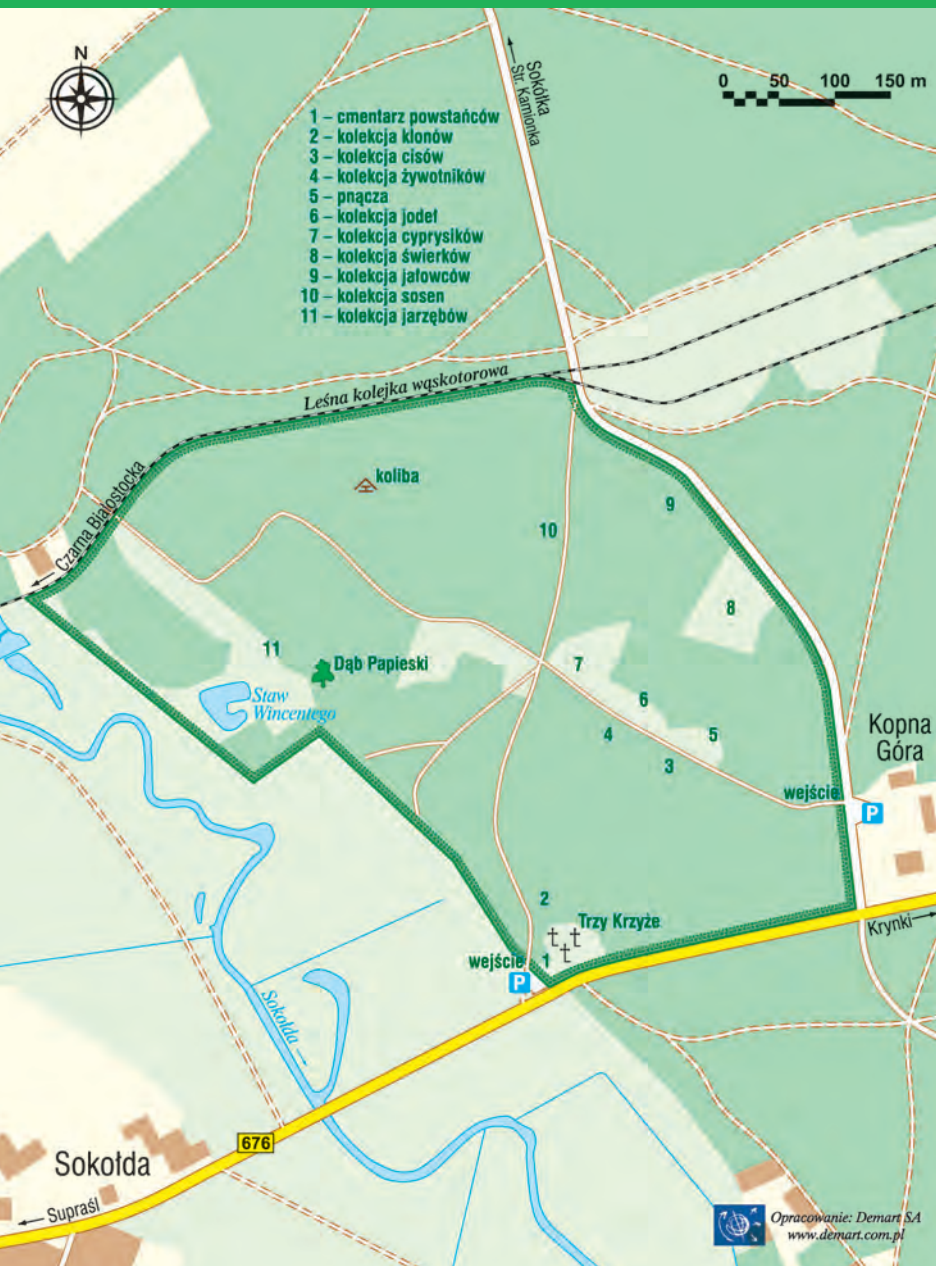
e-mail: suprasl@bialystok.lasy.gov.pl

www.suprasl.bialystok.lasy.gov.pl

Arboretum w Kopnej Górze

- 1 – cmentarz powstańców
- 2 – kolekcja klonów
- 3 – kolekcja cisów
- 4 – kolekcja żywotników
- 5 – pnącza
- 6 – kolekcja jodeł
- 7 – kolekcja cyprysików
- 8 – kolekcja świerków
- 9 – kolekcja jałowców
- 10 – kolekcja sosen
- 11 – kolekcja jarzębów

Sokołda

676

Supraśl

Opracowanie: Demart SA
www.demart.com.pl

ARBORETUM W MIŁKOWIE

Arboretum Leśnego Banku Genów Kostrzyca w Miłkowie zaczęto tworzyć w 1995 r. Zajmuje ono powierzchnię 12 ha w bezpośrednim sąsiedztwie budynków LBG. Zgromadzono w nim kolekcję ponad 400 gatunków roślin, w większości drzew i krzewów.

Arboretum pełni funkcje naukowe, zachowawcze, dydaktyczne i społeczne, ale jego funkcją nadrzędną jest czynna ochrona zasobów genowych dzięki zachowaniu ginących i zagrożonych gatunków roślin wymagających przeniesienia poza miejsca ich naturalnego występowania. Ważnym zadaniem placówki jest również gromadzenie możliwie dużych kolekcji gatunków, odmian i mieszańców drzew i krzewów. Wszystko to służy zapewnieniu ochrony zasobów genowych gatunków leśnych. W arboretum prowadzi się badania nad zmiennością drzew i krzewów oraz możliwością uprawy egzotycznych bylin, drzew i krzewów z całego świata w dość surowych warunkach klimatycznych. Leśny Bank Genów Kostrzyca współpracuje z innymi ośrodkami w ramach Rady Ogrodów Botanicznych i Arboretów w Polsce.

Arboretum służy także edukacji przyrodniczo-leśnej; jego celem jest upowszechnianie wiedzy o środowisku leśnym i roli lasu w przyrodzie. W zajęciach edukacyjnych uczestniczą dzieci. Specjalnie dla nich arboretum wyposażono w oryginalną infrastrukturę, która ma pobudzać zmysły; są to np. dendrofon i ścieżka zmysłów. Jednostka organizuje konkursy dla dzieci i młodzieży oraz włącza się w akcje społeczne: „Dokarmianie zwierząt”, „Jak powstaje las” i „Sprzątanie świata”; organizuje także szkolenia branżowe i konferencje dydaktyczne.

Arboretum podzielono na części: leśną, botaniczną i zachowawczą.

Część leśna obejmuje kolekcje gatunkowe, stanowiska i pojedyncze okazy drzew leśnych. Największe są kolekcje: jodeł, sosen, świerków, jarzębów, lilaków i jabłoni. Nie brak tu dendrologicznych rarytasów ze wszystkich kontynentów. Do najciekawszych zaliczają się tzw. żywe skamieniałości – gatunki, które w niezmienionym stanie przetrwały przez kilkadziesiąt milionów lat: wolemia szlachetna (odkryta w Australii w 1994 r.), miłorząb dwuklapowy, sośnica japońska i metasekwoja chińska. Rosną tu również: dawidia chińska, grujecznik japoński, żywotnikowiec japoński, kuningamia chińska, szydlica japońska, cedr atlaski, cypryśnik błotny, dąb czerwony, tulipanowiec amerykański, glediczja trójcierniowa, franklinia amerykańska i mamutowiec olbrzymi. Uzupełnieniem zbioru jest bogata kolekcja krajowych drzew leśnych.

Część botaniczna to zbiory i naturalne stanowiska krzewów, krzewinek, bylin i roślin zielnych. Szczególnie malownicze są różnobarwnie kwitnące różaneczniki (w pełnej krasie można je obejrzeć w połowie maja), lilaki, piwonie i hortensje. Ciekawostkami są ogródek z roślinami

Tablica do praktycznej nauki rozpoznawania drzew

miododajnymi (arboretum włączyło się w program ochrony pszczół) oraz skalniak z kolekcją rzadkich i zagrożonych roślin górskich z Karikonoszy.

Część zachowawcza obejmuje kolekcje, tzw. archiwa klonów poszczególnych gatunków drzew wyhodowanych z zastosowaniem metod wegetatywnych (szczepienie). Pozwalają one na uzyskanie roślin potomnych będących wiernymi kopiami genetycznymi osobników macierzystych. Umożliwia to zachowanie wielu cennych genotypów drzew leśnych. Szczególnie bogate jest archiwum klonów cisa pospolitego obejmujące materiał uzyskany ze 125 pomników przyrody z Dolnego Śląska, 26 – z innych regionów Polski oraz 34 drzew zachowawczych z rezerwatu „Cisowa Góra”. Ciekawy jest zbiór klonów sosny zwyczajnej (57 drzew zachowawczych z Puszczy Augustowskiej). Tworzone jest archiwum klonów jarzębu brekinii (genotypy 78 najcenniejszych drzew tego gatunku z całej Polski).

W centralnym punkcie arboretum wzniesiono pomnik ku czci jednego z jego założycieli, Wojciecha Fondera. Wiele drzew zdobią tabliczki upamiętniające ważne wydarzenia z działalności Banku.

Placówka przykłada wielką wagę do wdrażania i praktycznego wykorzystywania rozwiązań proekologicznych. Przykładem jest nowoczesna biologiczna oczyszczalnia ścieków wykorzystująca złożę korzeniowe wierzb wiciowej. Metodę oczyszczania oparto w niej na tlenowym i beztlenowym rozkładzie zanieczyszczeń przez mikroorganizmy. Utylizują one związki azotowe, fosforany, a nawet metale ciężkie i inne zanieczyszczenia chemiczne. Proces taki odbywa się pod powierzchnią ziemi, a potrzebnego tlenu dostarczają systemy korzeniowe wierzb. Dzięki temu ścieki zostają oczyszczone, a woda spełnia obowiązujące normy. Oczyszczalnia jest także narzędziem edukacyjnym; za pomocą tzw. walizki ekobadacza uczniowie oznaczają jakość wody.

W zarządzaniu zielenią Arboretum LBG Kostrzyca stosuje się najnowsze narzędzia geomatyczne, np. programy ArcView i Sprint Map Zieleni. Pozwoliły one na wygenerowanie interaktywnego modelu komputerowego obiektu z mapami roślin, na których poszczególne okazy są zlokalizowane z dokładnością do 30 cm.

Arboretum realizuje program ochrony miejscowych roślin chronionych

Dendrofon wykonany z pni drzew

*Znaczna część
arboretum ma
charakter parkowy*

Oryginalny mostek

*Okazy rosną na wspaniale
utrzymanych trawnikach*

Staw z liliami wodnymi

*„Ścieżka zmysłów” – interaktywna pomoc naukowa
dla dzieci*

Niskopienne jałowce i sosny

Budynki Leśnego Banku Genów toną w zieleni

Panorama Karkonoszy, zapierająca dech w piersiach, widoczna z arboretum

Arboretum jest dość rozległe, na jego zwiedzanie warto zarezerwować około dwóch godzin

LEŚNY BANK GENÓW KOSTRZYCA

Leśny Bank Genów Kostrzyca powstał w połowie lat 90. XX w. Jego celem jest zachowanie zasobów genowych rodzimej flory polskich lasów, zwłaszcza najcenniejszych obiektów selekcyjnych z terenu Lasów Państwowych, najstarszych drzewostanów i drzew zachowawczych oraz roślin chronionych i zagrożonych na stanowiskach naturalnych. W chłodniach Banku przechowywane są nasiona i inny materiał genetyczny roślin, bo – jak leśna arka Noego – ma on zagwarantować dostęp do unikatowych zasobów genowych na wypadek klęski ekologicznej bądź naturalnego rozpadu stanowisk naturalnych. Zgromadzone tutaj zasoby posłużyły już m.in. do odnowienia drzewostanów w Górach Izerskich, poważnie uszkodzonych przez kwaśne opady w latach 70. i 80. XX w.

Leśny Bank Genów Kostrzyca prowadzi również działalność dydaktyczną i społeczną; utworzone przy nim arboretum stanowi dodatkową atrakcję tego miejsca.

* * *

Wojciech Fonder (1949–2012) – leśnik, współtwórca wielu nowoczesnych technik i technologii w zagospodarowaniu lasu, współautor programów z zakresu nasiennictwa i selekcji drzew. Opracował m.in. polski model szkółkarstwa leśnego (połączenie tradycyjnych szkółek z nowoczesnymi szkółkami kontenerowymi) i wprowadził polską technologię mikoryzacji sadzonek. Współtworzył i wdrożył zasady ekologizacji gospodarki leśnej. W latach 1983–1988 był odpowiedzialny za sprawy związane z hodowlą lasów w zarządach (naczelnym i okrę-

gowym) Lasów Państwowych w Warszawie. W latach 1988–2009 pełnił funkcję naczelnika wydziału hodowli lasu najpierw Naczelnego Zarządu Lasów Państwowych, a potem w Dyrekcji Generalnej LP. W 2009 r. został dyrektorem Regionalnej Dyrekcji LP w Warszawie. Był głównym inicjatorem powstania Leśnego Banku Genów Kostrzyca. Zmarł nagle w 2012 r. podczas pobytu w lesie.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Arboretum Leśnego Banku Genów Kostrzyca w Miłkowie leży w odległości 17 km na południe od Jeleniej Góry. Dojazd drogą powiatową nr 2741 D w kierunku Karpacza.

Wielkość obiektu: około 12 ha; czas zwiedzania: minimum 2 godz. Do dyspozycji: bezpłatny monitorowany parking, pokoje z widokiem na Śnieżkę (cztery 2-osobowe i apartament), wyposażone w telewizję satelitarną i dostęp do internetu (konieczna rezerwacja telefoniczna lub e-mailowa), miejsce na grill i ognisko. Możliwość korzystania z zaplecza kuchennego i jadalni.

Leśny Bank Genów Kostrzyca

Miłków 300

58-535 Miłków

tel. +48 75 713 10 48

<http://www.lbg.lasy.gov.pl/informacje-ogolne>

Wirtualne zwiedzanie Leśnego Banku Genów Kostrzyca:

<http://www.lbg.lasonline.pl/kostrzyca.html>

Kontakt: Joanna Borowy

tel. 75 713 12 47, tel. 503 357 516

e-mail: Joanna.Borowy@lbg.lasy.gov.pl

Arboretum w Miłkowie

- 1 – kolekcja różaneczników i azalii
- 2 – kolekcja lilaków
- 3 – kolekcja brzoź
- 4 – część leśna
- 5 – złożo korzeniowe
- 6 – ogródek roślin miododajnych
- 7 – biogrupa świerka istebniańskiego
- 8 – kolekcja jarzębów
- 9 – kolekcja sosen
- 10 – sad jabłoni
- 11 – aleja lipowa
- 12 – aleja kasztanowa
- 13 – kolekcja jodeł
- 14 – archiwum klonów sosny zwyczajnej
- 15 – kolekcja roślin górskich z Karkonoszy
- 16 – budynki Leśnego Banku Genów Kostrzyca

ARBORETUM W MARCULACH

Arboretum Lasów Puszczy Iłżeckiej w Marculach jest częścią Centrum Edukacji Przyrodniczej im. ks. bp. Jana Chrapka. W skład Centrum wchodzi również zielona szkoła z eksponatami przyrodniczymi i salą wystawową oraz minimumzeum leśne. To jeden z najmłodszych obiektów tego typu w Lasach Państwowych, udostępniony do zwiedzania w 2006 r.

Arboretum ma charakter parku. Na powierzchni 7,9 ha zgromadzone ponad 600 gatunków drzew i krzewów z wielu miejsc świata. Dumą arboretum są bogate zbiory magnolii i klonów liczące po kilkadziesiąt gatunków. Znajduje się w nim również niewielkie alpinarium z kolekcją roślin górskich; wiele z nich to gatunki chronione i zagrożone wyginięciem, a celem ich uprawy jest zachowanie puli genowej tych taksonów i zapewnienie materiału hodowlanego do reintrodukcji. W alpinarium znajdują się malownicze sztuczne zbiorniki wodne, w których uprawia się rośliny błotne i wodne, a ciekawostką jest południowoafrykańska roślina *Delosperma nubigenum*, sukulent o kwiatach przypominających miniaturowe słońca.

Niezwykłe malowniczą częścią arboretum jest wrzosowisko z kilkudziesięcioma gatunkami roślin wrzosowatych (wrzosów, wrzośców, azalii, różaneczników) o różnokolorowych pędach, założone na powierzchni wcześniej użytkowanej rolniczo. W arboretum rośnie również różanecznik żółty, czyli azalia pontyjska (*Rhododendron luteum*), zaliczana do najrzadszych roślin w Polsce. Rarytasem botanicznym jest kwaśnodrzew (*Oxydendrum arboretum*) – pochodząca z Ameryki Północnej roślina

z rodziny wrzosowatych, ale o pokroju drzewiastym – unikat w skali światowej, rzadko spotykany nawet w jego ojczyźnie.

Arboretum realizuje cele społeczne, edukacyjne i naukowe. Rocznie odwiedza je co najmniej 10 tys. osób, a liczba zwiedzających systematycznie rośnie. Organizuje się tutaj zajęcia edukacyjne dla młodzieży, warsztaty wakacyjne oraz imprezy popularyzujące lasy i leśnictwo. Arboretum pełni funkcję edukacyjną także w dziedzinie ogrodnictwa; można w nim uzyskać porady w zakresie uprawy roślin ozdobnych. Zadaniem placówki jest też nieustanne podnoszenie świadomości ekologicznej, zwłaszcza kształtowanie relacji człowiek-środowisko. Prowadzi się w nim także badania naukowe nad wpływem klimatu na gatunki egzotyczne i testuje możliwości uprawy roślin obcego pochodzenia, zwłaszcza ich reakcję na rozmaite czynniki, a przede wszystkim mróz. Na podstawie tych obserwacji można określić potencjalną przydatność egzotycznych gatunków roślin do uprawy w naszych warunkach klimatycznych. Kolekcje roślin są dokumentowane i katalogowane. Planowane jest stworzenie azylu dla ptaków, którego podopieczni byłiby objęci opieką weterynaryjną i mieli możliwość powrotu do zdrowia po wypadkach losowych. Placówka umożliwiałaby jednocześnie obserwację rodzimych przedstawicieli awifauny.

Arboretum jest członkiem Rady Ogrodów Botanicznych i Arboretów w Polsce. W 2011 r. zorganizowano w nim zjazd przedstawicieli ogrodów botanicznych.

Na podkreślenie zasługuje dbałość o estetykę infrastruktury i drobnej architektury; zapadają w pamięć drewniane repliki owoców i nasion drzew leśnych. Ciekawostkami są piękny zegar słoneczny o konstrukcji równikowej, rzeźby upiększające teren oraz „leśne cymbały” – oryginalny instrument muzyczny wykonany z kawałków drewna różnej długości. Na dzieci i młodzież czekają trójwymiarowe układanki, w których należy dopasować do siebie różne „leśne elementy”. W obszernych wiatach prowadzone są zajęcia plenerowe, np. warsztaty rzeźbiarskie.

Ozdobą arboretum jest okazały dwustuletni dąb szypułkowy Marcel (tak nazwali go w 2007 r. uczniowie Szkoły Podstawowej w Grabowcu) – najstarsze drzewo na jego terenie, o pierścicowym obwodzie

pnia wynoszącym niemal 500 cm. We wrześniu 2006 r., z inicjatywy dyrektora Regionalnej Dyrekcji LP w Radomiu Dariusza Bąka, w parku posadzono tzw. dąb papieski im. Jana Pawła II, a w pobliżu na głazie wyryto cytat: „Piękno tej ziemi skłania mnie do wołania o jej zachowanie dla przyszłych pokoleń. Jeśli kochacie tę ojczystą ziemię, niech to wołanie nie pozostanie bez odpowiedzi (...). W rodzinie, szkole, nie może zabraknąć wychowania w szacunku do życia dla dobra i piękna. Wszyscy ludzie dobrej woli winni współdziałać w tym wielkim dziele”.

NADLEŚNICTWO MARCULE

Nadleśnictwo powstało około 1922 r. W okresie międzywojennym obejmowało lasy prywatne należące do zakładów górniczych; po wojnie zostało upaństwowione. W latach 1972–1992 obecnie należące do niego lasy wchodziły w skład nadleśnictw Starachowice i Skarżysko. Składa się z dwóch obrębów leśnych: Marcule i Małomierzyce. Sprawuje opiekę nad 11 636 ha lasów. Powstały przy nim Centrum Edukacji Przyrodniczej i Arboretum Lasów Puszczy Iłżeckiej.

* * *

Ks. bp Jan Chrapek (1948–2001)
– michalita, doktor socjologii, socjolog religii, w latach 1999–2001 biskup diecezji radomskiej. Miłośnik przyrody, lasów i leśnictwa. Często gościł w lasach radomskich, inicjował liczne akcje charytatywne. Zginął w wypadku samochodowym między Białobrzegami a Radomiem, w miejscowości Stare Siekluki.

Wejście do arboretum

Staw z roślinnością wodną i błotną

*Teren obiektu zdobią
rzeźby w postaci
olbrzymich owoców
i nasion drzew*

Dąb Papieski wyhodowany z żółodzi poświęconych przez Jana Pawła II

Oryginalny zegar słoneczny – chluba arboretum

Kwitnące magnolie

Arboretum w Marculach powstało stosunkowo niedawno, więc większość nasadzeń to okazy młode

*Doskonałe miejsce
na niedzielny,
rodzinny spacer*

*Dwustuletni dąb Marcel
jest najokazalszym
drzewem w Marculach*

*Interaktywne tablice
do rozpoznawania
drzew to gratka dla
najmłodszych*

*Arboretum wiosną,
w tle widać ścianę
otaczających je drzew*

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Aby dotrzeć do Arboretum Lasów Puszczy Iłżeckiej w Marculach, należy w Radomiu skierować się drogą krajową nr 9 na południe, w kierunku Ostrowca Świętokrzyskiego. Obiekt znajduje się po lewej stronie trasy, około 10 km za Iłżą.

Wielkość obiektu: 7,9 ha; czas zwiedzania: minimum 2 godz.

Arboretum otwarte dla zwiedzających przez cały rok: w dni wolne od pracy w godz. 11:00–19:00, w dni powszednie w godz. 9:00–14:00; wyłącznie grupy zorganizowane, po wcześniejszym uzgodnieniu; arboretum zapewnia opiekę przewodnika.

Wstęp bezpłatny.

Do dyspozycji: parking, zadaszona wiata, ławki, miejsce na ognisko. W pobliżu (w Iłży) ruiny średniowiecznego zamku biskupów krakowskich.

Nadleśnictwo Marcule

Marcule 1

27-100 Iłża

tel. +48 46 616 00 77

e-mail: marcule@radom.lasy.gov.pl

Kontakt: Radosław Koniarz, tel. 695 390 254

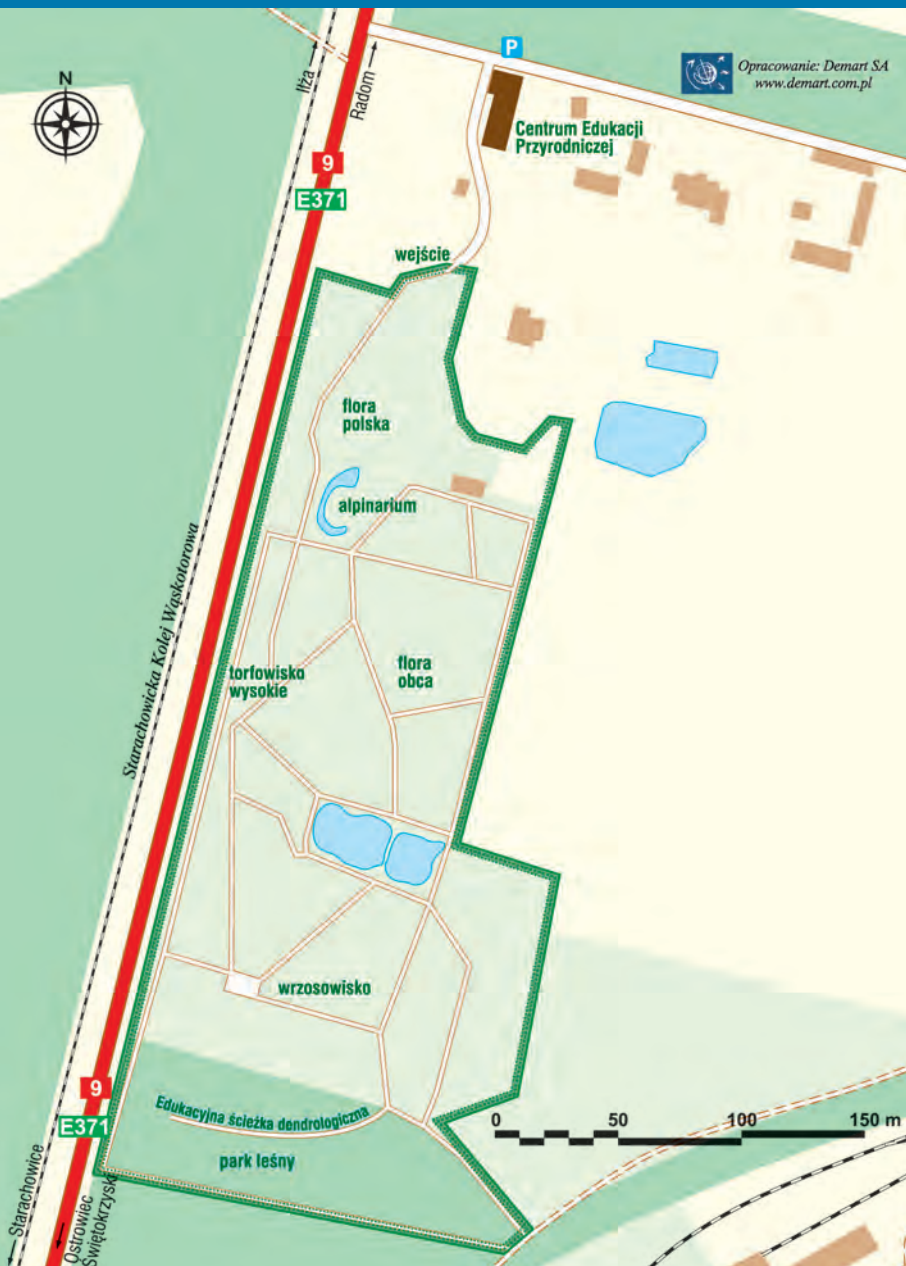
Wiosną, gdy kwitnie wiele roślin, arboretum prezentuje się niezwykle atrakcyjnie

Arboretum w Marculach

Opracowanie: Demart SA
www.demart.com.pl

ARBORETUM W KARNIESZEWICACH

Arboretum Karnieszewice leży w głębi kompleksu leśnego, na terenie leśnictwa Kamionka (oddział 25b). Pod względem administracyjnym należy do gminy Sianów. Ma kształt prostokąta o powierzchni 4,79 ha. Wzdłuż dłuższego boku biegnie linia kolejowa Koszalin-Gdańsk, od strony południowo-zachodniej arboretum graniczy z szosą Karnieszewice–Wierciszewo, a od południa – z drogą leśną. W częściach północnej i środkowej ogrodu teren jest równinny, a w części południowej – pofałdowany. Przez arboretum przepływa okresowo woda z rowów melioracyjnych. Miejsce ma unikatowy mikroklimat doskonale wpływający na wzrost drzew, zostało zatem wybrane nieprzypadkowo.

Obiekt ma długą historię – za datę jego powstania przyjmuje się rok 1881. Przepuszczalnie utworzono go na pamiątkę zjazdu Pomorskiego Towarzystwa Leśnego, co sugeruje kamień pamiątkowy w północno-zachodnim narożniku arboretum, w pobliżu przejazdu kolejowego.

Utworzenie arboretum łączy się z osobą niemieckiego leśnika prof. Adama Friedricha Schwappacha. Głównym zadaniem obiektu było początkowo testowanie w lokalnych warunkach klimatycznych obcych gatunków drzew, które pod koniec XIX w. masowo sprowadzano do Europy i introdukowano w lasach, licząc na zwiększenie produkcji masy drzewnej. W Karnieszewicach najpierw posadzono daglezie zielone (gatunek budził największe zainteresowanie leśników w XIX w.; w latach 1880–1884 na Pomorze sprowadzono duże ilości nasion tego gatunku, przypuszcza się, że posłużyły one m.in. do założenia tutejszego arboretum), później zaś wiele innych gatunków drzew i krzewów

obcego pochodzenia. Arboretum stanowiło więc swego rodzaju poligon doświadczalny, na którym sprawdzano mrozoodporność egzotycznych roślin i ich przydatność w lasach gospodarczych. Na początku XX w. sprowadzono kolejne obce gatunki. Po II wojnie światowej obiekt podupadł, głównie z powodu braku zainteresowania władz. Zmiana nastąpiła dopiero w latach 60. XX w. Obecny kształt obiektu pochodzi z lat 90.; nadleśnictwo wykonało prace remontowe: zrekonstruowano ścieżki spacerowe, wybudowano mostki, wymieniono zniszczone ogrodzenie.

Arboretum w Karnieszewicach ma charakter leśny. Stanowi wydzielony i ogrodzony fragment drzewostanu. Wzdłuż jego głównej osi ciągnie się stara aleja dąglezjowa z okazałymi drzewami pamiętającymi pierwszy okres działania placówki. Najstarsze mają po co najmniej 130 lat, wysokość przekraczającą 40 m i obwód pnia ponad 400 cm. Aleję w jej południowej części przecina rów, w którym gromadzi się woda opadowa. Po obu stronach alei ciągną się nasadzenia innych gatunków drzew. Okazy o potencjalnym znaczeniu gospodarczym posadzono w skupiskach tworzących miniaturowe drzewostany, a drzewa ozdobne – pojedynczo. Obecnie w arboretum można podziwiać 84 gatunki drzew, blisko 60 gatunków krzewów i 62 gatunki innych roślin, m.in. licznie występujący na ścieżkach chroniony storczyk – kruszczyk szerokolistny (*Epipactis helleborine*). Rosną tu piękne okazy: buków zwyczajnych kilku odmian (strzępolistej, zwisającej i purpurowej), dębu burgundzkiego (*Quercus cerris*) oraz *Quercus x richteri*, czyli krzyżówki dębu czerwonego z dębem błotnym (równie imponujący okaz tego dębu można podziwiać w Polsce jedynie w arboretum w Kórniku), kasztana jadalnego, orzesznika pięciolistkowego, tulipanowca amerykańskiego, wiązu polnego odmiany korkowej, choiny kanadyjskiej, cyprysika nutkajskiego, cyprysika groszkowego, żywotnika olbrzymiego, dąglezji zielonej, jodły kaukaskiej, karagany syberyjskiej, klonów japońskiego i palmowego, wawrzynka wilczełyko, wiciokrzewu pomorskiego, klonu srebrzystego, klonu czerwonego, sosny himalajskiej, sosny żółtej, jodły nikkońskiej, jodły balsamicznej, jodły koreańskiej, krzyżówki lip *Tilia x flaccida*, świerka serbskiego, szydlicy japońskiej i złotokapu. Imponująco prezentuje się kolekcja różaneczników. Ogółem rośnie tu ponad

1500 drzew o łącznej objętości masy drzewnej niemal 2000 m³. Na terenie arboretum rosną również dwa szczególne drzewa: posadzony w 2006 r. tzw. dąb papieski, wyhodowany z żołądzi zebranych z najstarszego polskiego dębu – Chrobręgo z Piotrowic pod Szprotawą, poświęconych w 2004 r. w Watykanie przez Jana Pawła II, oraz tzw. dąb katyński, posadzony w 2009 r. przez jedną z Rodzin Katyńskich w celu upamiętnienia tej narodowej tragedii. Arboretum Karnieszewice służy również jako obiekt dydaktyczny.

Kwitnący tulipanowiec

Od bramy w głąb arboretum wiodą oryginalne, kamienne schody

Przejsię po kładce

Sędziwe dąglezje to ozdoba karnieszewickiego arboretum

Imponujący karcz drzewny pozostawiony do celów poglądowych – w tle widać wiatę edukacyjną

*Ścieżka wyłożona
wyrzynkami z pnia
drzewa*

Arboretum jesienią

*Martwe drewno
pozostawione w lesie
pełni ważną rolę
biocenotyczną*

*Młody okaz bluszczu
„pełznący” po pniu
drzewa*

*Okazale pnie sędziwych
dąglezji*

*Najwyższe drzewa
w arboretum
przekraczają 40 m*

*Praktyczne pomoce
naukowe przydatne nie
tylko dla najmłodszych*

Buk pospolity odmiany paprotkowej

NADLEŚNICTWO KARNIEZEWICE

Nadleśnictwo Karnieszewice leży w północno-wschodniej części woj. zachodniopomorskiego. Jego powierzchnia wynosi 18 102, 72 ha. Jest dobrze przygotowane na przyjmowanie turystów. Na jego terenie znajdują się dwie ścieżki dydaktyczne: „Góra Chełmska” i „Wysoka Góra”. Częściowo udostępniono turystom dwa unikatowe rezerваты: „Siciemińskie Rosiczki” i „Bielicę”. Ciekawym obiektem jest założone jeszcze w XIX w. Arboretum Karnieszewice, w którym można podziwiać okazałe drzewa obcego pochodzenia, zwłaszcza olbrzymie daglezie.

* * *

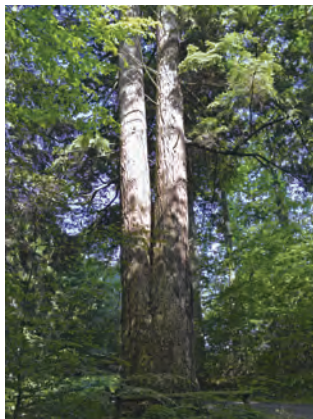
Adam Friedrich Schwappach

(1851–1932) – leśnik, uczonek, profesor Uniwersytetu w Giesien i Królewskiej Akademii Leśnej Eberswalde. Koordynator sieci stacji doświadczalnictwa leśnego na obszarze Prus. Współzałożyciel Niemieckiego Towarzystwa Dendrologicznego, międzynarodowej unii leśnych zakładów badawczych (dzisiejsze IUFRO) oraz Reichsforstvereins – organizacji skupiającej leśników z terenów Rzeszy Niemieckiej. Położył ogromne zasługi dla rozwoju leśnictwa jako dyscypliny naukowej oraz usprawnienia i zmodernizowania gospodarki leśnej. Jednym z jego największych dokonań jest opracowanie i wprowadzenie metody badania drzewostanów leśnych polegającej na zakładaniu stałych powierzchni doświadczalnych oraz wykonywaniu na nich obserwacji i eksperymentów naukowych. Takie powierzchnie zakładał w wielu miejscach na terenie Brandenburgii i Prus; stworzył ich gęstą sieć, również na terenach obecnie należących do Polski. Jedną z takich powierzchni jest Arboretum Karnieszewice.

* * *

Przy drodze do Arboretum Karnieszewice ciągnie się **aleja z kilkoma okazami daglezi zielonej** (*Pseudotsuga menziesii*) uznawanymi za najgrubsze w Lasach Państwowych, a niewykluczone, że w całej Polsce. Najokazalsze drzewo ma pierśnicowy obwód pnia równy 483 cm (na wysokości 3 m rozwidła się na dwa pnie). Równie imponująca jest wysokość tych drzew; najwyższe przekraczają 40 m, odznaczają się przy tym doskonałym stanem zdrowotnym. Warto dodać, że to właśnie z daglezi wycięto wpisaną do książki rekordów Guinnessa „najdłuższą deskę świata” (pochodzi z Szymbarku i tam jest eksponowana, a mierzy aż 46,53 m).

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Aby dotrzeć do Arboretum Karnieszewice, należy w Koszalinie jechać drogą krajową nr 6 w kierunku Gdańska, do Karnieszewic. Za okazyłymi szklarniami kombinatu ogrodniczego należy skręcić w lewo, w boczną drogę, minąć zabudowania starej części wsi, stamtąd jest 3 km do celu. Do arboretum prowadzą drogowskazy. Warto obejrzeć rosnące tuż za przejazdem kolejowym pomnikowe okazy daglezji. Wielkość obiektu: 4,79 ha; czas zwiedzania: minimum 1,5 godz. Arboretum Karnieszewice dostępne dla zwiedzających od poniedziałku do soboty: od 30 kwietnia do 31 sierpnia w godz. 9:00–18:00, od 1 września do 15 października w godz. 9:00–16:00.

Wstęp bezpłatny.

Furtka zazwyczaj jest otwarta. Jeśli jest zamknięta, należy poprosić o otwarcie w pobliskim leśnictwie lub w siedzibie nadleśnictwa.

Leśnictwo Kamionka

Kolzin 1

76-004 Sianów

tel. 600 833 543

e-mail: tadeusz.lubinski@szczecinek.lasy.gov.pl

Kontakt: Tadeusz Lubiński, tel. 600 833 543,

e-mail: tadeusz.lubinski@szczecinek.lasy.gov.pl

Nadleśnictwo Karnieszewice

Trawica 8A

76-004 Sianów

tel. +48 94 318 52 27

e-mail: karnieszewice@szczecinek.lasy.gov.pl

www.karnieszewice.szczecinek.lasy.gov.pl

Kontakt: Dagny Nowak-Staszewska, tel. 883 347 634

Arboretum w Karnieszewicach

PARK DENDROLOGICZNY W LIPNIE

Arboretum w Lipnie w pobliżu Niemodlina, na Równinie Niemodlińskiej, jest najstarszym obiektem tego typu w Polsce; założono je w 1782 r. Wybór miejsca nie był przypadkowy, odznacza się ono bowiem najłagodniejszym klimatem na Opolszczyźnie, odpowiednim do uprawy delikatnych egzotycznych gatunków drzew i krzewów. Średnia roczna temperatura wynosi tu aż 8,6°C. Atutem arboretum jest jego śródlądne położenie, chroniące rośliny od wiatru i mrozu.

We wczesnym średniowieczu rozciągała się tutaj rozległa puszcza – Przesieka Śląska utrzymywana w celu rozdzielenia Dolnego i Górnego Śląska (w średniowieczu lasy miały znaczenie militarne jako naturalna przeszkoda dla przemarszów wojsk). Nazwa wsi Lipno pojawiła się w kronikach już w 1303 r. Miejscowość zasłynęła z wydobywania rudy darniowej, z której wytapiano żelazo w niewielkich piecach. W XVIII w. utworzono tu rozległy park w stylu angielskim. Jego twórcą był Jan Nepomucen II hrabia Praschma, który w 1779 r. ożenił się z Marią Anną Zierotin i stał się właścicielem rozległych dóbr niemodlińskich. Znajdował się w nich zwierzyńiec założony w pierwszej połowie XVII w., prawdopodobnie przez Siegfrieda Erdmanna von Zierotin. Hodowano tam różne gatunki zwierzyny grubej oraz bażanty. Obiekt istniał do 1910 r., choć dużo wcześniej utracił pierwotne funkcje.

Nowy właściciel rozpoczął renowację zamku. W miejscowości Tułowice Małe wybudował hutę żelaza. Rudę darniową wydobywano w tych stronach do XIX w., pozostałością po tej działalności są stawy rybne utworzone w dawnych wyrobiskach. Na terenie dawnego zwierzyńca

hrabia Praschma założył park krajobrazowy, do którego sprowadził rzadkie gatunki roślin. Pierwsze drzewa – dwa jałowce wirginijskie, magnolie i żywotniki olbrzymie – posadzono prawdopodobnie już w 1782 r. Do opieki nad rozrastającym się ogrodem hrabia zatrudnił biegłego ogrodnika pochodzącego z Wirtembergii.

Pierwotnie większa część obiektu była klasycznym parkiem angielskim, a mniejsza – ogrodem dendrologicznym. Niektóre z posadzonych wówczas okazów, jak najstarszy w Polsce jałowiec wirginijski (obwód 218 cm, wysokość 18 m) i jeden z najstarszych żywotników olbrzymich (obwód 442 cm, wysokość 34,5 m), zachowały się do dziś. Niezwykły park stał się popularny w kręgach arystokracji całej środkowej Europy; wysoko urodzonych gości przyciągał nie tylko egzotycznymi roślinami, ale także oryginalnymi budowlami. Do naszych czasów przetrwało m.in. Źródło Fryderyka, obecnie otoczone kamiennym murkiem i przykryte daszkiem. Dawniej kąpały się w nim młode kobiety, wierzono bowiem, że jego woda upiększa i wygładza skórę. Niedaleko źródła znajduje się kaplica zwana Chatką Pustelnika.

Arboretum leży na terenie leśnictwa Goszczowice w oddziale 154h; zajmuje obszar 4,18 ha. Zgromadzono w nim imponującą kolekcję egzotycznych drzew i krzewów głównie ze strefy umiarkowanej Ameryki Północnej, z Azji i południowej części Europy. Ich uprawie, oprócz łagodnego klimatu, sprzyjają korzystne warunki gruntowe. Do najciekawszych gatunków należą: azalia gandawska, pigwowiec japoński, choina kanadyjska, daglezja zielona, jodła jednobarwna, jodła kaukaska, mahonia pospolita, świerk wschodni, strączyn żółty, wiciokrzew pomorski i żywotnik olbrzymi.

Na uwagę (obok jałowca i żywotnika) zasługują: jeden z najstarszych i najokazalszych w Polsce tulipanowców amerykańskich (obwód 485 cm, wysokość 32,5 m), bodaj najpiękniejszy w Polsce okaz grujecznika japońskiego, oryginalnego drzewa o nerkowatych liściach (wiosną są czerwono-brązowe, latem – zielone z niebieskawym odcieniem, a jesienią – intensywnie żółte), wydzielającego intensywny zapach waty cukrowej, oraz aralia japońska – niewielkie drzewo (lub krzew) dorastające do wysokości 8 m, rzadko spotykane w naszym klimacie (pochodzi z Azji

i Australii, ma grube gałęzie pokryte masywnymi kolcami i duże liście, długości do 1 m). W parku rośnie również nawłóć wąskolistna – roślina pochodząca z Ameryki, najpewniej przywleczona wraz z sadzonkami sprowadzanymi jeszcze za czasów hrabiego Praschmy. Przez teren ogrodu biegnie ścieżka dydaktyczna, a z tarasu widokowego roztacza się widok na pobliski staw Zofia i okolice.

*Żywotnik olbrzymi
(pomnik przyrody)
liczący ok. 230 lat*

Cyprysik groszkowy

Tulipanowiec amerykański (pomnik przyrody), jeden z największych w Polsce, o obwodzie pnia 485 cm

Bluszcz i paprocie rosnące na brzegach strumienia

Alejka w arboretum

*Arboretum przecina
sieć starannie
utrzymanych leśnych
ścieżek*

*Martwy pień
porośnięty
owocnikami
hubiaka pospolitego*

*Oryginalna „doniczka”
z pnia nad strumykiem*

*Stary dąb, częściowo
odarty z kory,
prezentuje się nader
malowniczo*

*Powyginane pnie starej
magnolii*

*Drewniany mostek
nad strumykiem*

NADLEŚNICTWO TUŁOWICE

Utworzono je w 1945 r. ze znacjonalizowanych lasów prywatnych. W obecnym kształcie funkcjonuje od 2004 r. Jego powierzchnia wynosi 17 358,42 ha. Na terenie nadleśnictwa występuje 13 typów siedliskowych lasu należących do grupy siedlisk nizinnych. Głównymi gatunkami panującymi są: sosna zwyczajna (zajmująca 63% powierzchni leśnej), dąb (19%) i brzoza (6,2%). Dla turystów wyznaczono ścieżki dydaktyczne: „Lipno I” w Zespole Przyrodniczo-Krajobrazowym „Lipno” (w parku dendrologicznym) i w pobliżu „Lipno II”, a także ścieżkę przyrodniczo-historyczną w Łambinowicach oraz „Skrajem dawnej puszczy” w Wierzbui. Dwie pierwsze znajdują się na terenie parku dendrologicznego w Lipnie i w jego pobliżu.

* * *

Jan Nepomucen II Karol Józef Wincenty Franciszek Walenty Michał hrabia Praschma (1757–1822) – syn Jana Nepomucena I i Marianny von Zerotin, przyszedł na świat jako ósme z czternaściora dzieci tej pary. W latach 1779–1822 był właścicielem dóbr niemodlińskich, które odziedziczył po wuju Michaelu von Zerotin. Ukończył studia prawnicze w Wiedniu. Był miłośnikiem sztuki, utrzymywał kapelę dworską, organizował przedstawienia teatralne, a także zgromadził spore zbiory bibliograficzne. Wyremontował zamek w Niemodlinie i założył park krajobrazowy (załazek dzisiejszego arboretum) w pobliskim Lipnie. Jako zamiłowany botanik, osobiście doglądał prac związanych z tym obiektem i zabiegał o rzadkie gatunki roślin. Co najmniej kilka drzew posadzonych za jego czasów można oglądać do dziś.

WYJĄTKOWE OKAZY

Tulipanowiec amerykański (*Liriodendron tulipifera*) pochodzi ze wschodniej części Stanów Zjednoczonych. W ojczyźnie dorasta do 60 m wysokości; obwód jego pnia może wynieść nawet 1000 cm. Od ponad 300 lat drzewa tego gatunku są sadzone w Europie, także w Polsce. Okaz z Lipna, posadzony pod koniec XVIII w., jest jednym z największych w Polsce. Jego wysokość wynosi 32,5 m, a obwód pnia – 485 cm. Drzewo ma rozłożystą koronę i jest w doskonałym stanie.

* * *

Jałowiec wirginijski (*Juniperus virginiana*) pochodzi z Ameryki Północnej, gdzie dorasta do wysokości 40 m i osiąga wiek 300 lat. Pierwsze okazy sprowadzono do Europy w XVIII w. Drzewo rosnące w Lipnie ma wysokość 18 m, a obwód pnia 218 cm. Prawdopodobnie jest najstarszym i najokazalszym przedstawicielem tego gatunku w Polsce. Pochodzi z pierwszego okresu istnienia arboretum, z czasów jego założyciela Jana Nepomucena II.

* * *

Dąb Pücklera – jeden z najgrubszych dębów w Polsce, rośnie na przedmieściu Szydłowca Śląskiego, przy wyjeździe z Lipna w kierunku Niemołdina, nad rzeką Ścinawą, w odległości 300 m od drogi. To olbrzymie drzewo, o obwodzie pnia 907 cm, w 1537 r. było świadkiem dramatycznego pojedynku. Wenzel (Wacław) Pückler von Groditzki, pan na Szydłowcu, walczył z niejakim Sigismundem (Zygmundem) Stochsem, który uwiódł mu żonę. Zwyciężył zdradzony mąż, śmiertelnie raniąc przeciwnika. Na pamiątkę tego wydarzenia w 1867 r. pod dębem ustawiono głaz z niemieckojęzyczną inskrypcją: „Tu padł rycerz Zygmund Stosch w pojedynku z rycerzem Wacławem Pücklerem Groditzkim na Szydłowcu 1537”.

Wejście do parku dendrologicznego w Lipnie

*Grab pospolity
porośnięty bluszczem*

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Aby dotrzeć do parku dendrologicznego w Lipnie, należy w Opolu skierować się drogą krajową nr 46 na zachód do Nysy i w Niemodlinie jechać ul. Daszyńskiego prowadzącą do Lipna. Obiekt jest dobrze oznakowany.

Wielkość obiektu: 4,18 ha; czas zwiedzania: minimum 1 godz.

Park dostępny dla zwiedzających przez cały rok, od rana do wieczora.

Wstęp bezpłatny.

Do dyspozycji parking i obszerna wiata dla turystów. W pobliżu, na obrzeżach lasu – kąpielisko z trzema basenami i kawiarenką.

Leśnictwo Goszczowice

Goszczowice 22

49-130 Tułowice

tel. +48 77 460 01 22

Nadleśnictwo Tułowice

ul. Parkowa 14/14a

49-130 Tułowice

tel. +48 77 460 01 09

e-mail: tulowice@katowice.lasy.gov.pl

www.tulowice.katowice.lasy.gov.pl

Park dendrologiczny w Lipnie

46

Opracowanie: Demart SA
www.demart.com.pl

Bręczkowice

Niermodlin

baseny kąpielowe

kawiarenka

Kapliczka hr. Elżbiety

cenne zespoły drzew

uroczysko „Piekietko”

Kapliczka Pustelnika

głaz narzutowy

pomnik przyrody

Zródło Fryderyka

staw Hubertus

staw Zofia

ogrod dendrologiczny

wejście

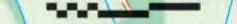
Jaczwowice

Lipno

Tulowice

- 1 – jałowiec wirginijski
- 2 – grujecznik japoński
- 3 – żywotnik olbrzymi
- 4 – tulipanowiec amerykański
- - - ścieżki dydaktyczne
- - - przyrodniczo-dydaktyczne

0 100 200 300 m

ARBORETUM W KARTUZACH

Arboretum Leśników Kartuskich na przedmieściach Kartuz to jedno z najmłodszych arboretów w Lasach Państwowych. Otwarto je 3 października 2011 r. Jest obiektem typowo leśnym; zajmuje powierzchnię 4,03 ha. Spośród arboretów leśnych wyróżnia się urozmaiconą rzeźbą terenu (wzgórza morenowe) i składem drzewostanu. Pozostaje to w ścisłym związku z historią tego miejsca.

Już w drugiej połowie XIV w. przybyli w te strony mnisi z zakonu Kartuzów; zbudowali ceglany kościół i klasztor. Do wypalania cegły potrzebowali gliny oraz drewna bukowego. Oba surowce znaleźli na terenie dzisiejszego arboretum. Z biegiem czasu obszar został częściowo wylesiony, a wśród bukowych drzewostanów powstały polany i głębokie jary. Około 1910 r. ówczesny nadleśniczy lasów kartuskich Hermann polecił uzupełnić braki w drzewostanie. Wolne przestrzenie obsadzono więc licznymi gatunkami drzew, m.in. lokalną lipą, dębem, jaworem i sosną, ale również obcymi w tych stronach: świerkiem, modrzewiem, jodłą, a nawet egzotyczną daglezją, dębem czerwonym, sosną wejmutką i żywotnikiem olbrzymim, których sadzonki sprowadzono ze szkółki w Wirtach. W połączeniu z rosnącymi tu wcześniej kilkudziesięcioletnimi bukami, jesionami i olchami stworzyło to drzewostan jedyny w swoim rodzaju. Sto lat później takie miejsce idealnie nadawało się do utworzenia arboretum leśnego. Teren ogrodzono i wytyczono ścieżkę edukacyjną, noszącą imię zakonnika Jerzego Gotfryda Schwengla, zasłużonego dla historii Kaszub. Ma ona zaledwie około kilometra, ale na jej przejsie należy zarezerwować co najmniej godzinę.

Obecnie w arboretum można podziwiać 23 gatunki drzew leśnych, w większości w wieku 100–170 lat. Są to: żywotnik olbrzymi, daglezja zielona, buk zwyczajny, lipa drobnolistna, klon jawor, jodła pospolita, sosna wejmutka, świerk pospolity, modrzew europejski, klon zwyczajny, grab zwyczajny, dąb szypułkowy, dąb czerwony, sosna zwyczajna, dąb bezszypułkowy, krzyżówka dębu szypułkowego i bezszypułkowego, czereśnia dzika, jawor czerwolistny, wiąz górski, jesion wyniosły, topola osika, olsza czarna i wierzba iwa. W celach edukacyjnych na 50 okazach zawieszono tabliczki z nazwami, a 120 drzew ponumerowano. Szczególnie malowniczy jest sędziwy okaz buka, nazwany „bukiem na szczydłach” ze względu na wystające z ziemi i rozgałęziające się korzenie. Rosną tu także liczne gatunki krzewów i roślin zielnych, w tym kilkanaście gatunków chronionych. Wieczornik damski (*Hesperis matronalis*), sprowadzony przed wiekami przez zakonników, zaaklimatyzował się i przetrwał. Ziele wieczornika wykorzystywano w medycynie ludowej do sporządzania mieszanek nasercowych. Ciekawostkami dendrologicznymi są niezwykle wysokie okazy modrzewia europejskiego (jeden z nich, o wysokości 39 m, niższy od rekordowych krajowych okazów o zaledwie 3,5 m, ma status drzewa matecznego) i dębu czerwonego (wysokość 30 m, obwód pnia 202 cm), należące do rekordzistów w skali kraju. W arboretum rośnie wiele grzybów i występują liczne owady, płazy, gady, ptaki i drobne ssaki.

W wielu miejscach arboretum pozostawiono złamane i przewrócone drzewa oraz pozostałości pni, w celu stworzenia „naturalnych laboratoriów”, w których zwiedzający mogą śledzić proces rozkładu drewna. Martwe drewno jest środowiskiem życia wielu organizmów leśnych, m.in. grzybów, owadów i nawet drobnych ssaków. Pozornie bezładnie leżące kłody mają więc znaczenie edukacyjne.

Prace badawcze i projektowe przy tworzeniu obiektu prowadził botanik dr Jan Duda, który opracował również i opisał trasę ścieżki. Arboretum administruje i opiekuje się Nadleśnictwo Kartuzy. Obiekt jest objęty monitoringiem.

*Wspaniały buk
wielopniowy*

Furtka wejściowa do arboretum

Masywne korzenie starych buków wiją się na stokach wzgórz niczym węże...

Oryginalny „leśny” stojak na rowery wycięty z bukowego pnia

Morenowe wzgórza, na których założono arboretum odznaczają się wyjątkowo urozmaiconą rzeźbą terenu

*Drzewa rosnące
w arboretum
(na zdjęciu
sosna) osiągnęły
imponującą
wysokość*

*Potężne sosny
i modrzewie
górują ponad
okapem
drzewostanu*

*Kierunek zwiedzania
namalowano na
drzewach przy ścieżce
wytyczonej wśród
drzew*

*Arboretum Leśników
Kartuskich ma typowy
leśny charakter*

*Panorama arboretum
wczesną jesienią*

*Charakterystyczny
„buk na szczudłach”
to efekt postępującego
wymywania gleby*

Początek ścieżki edukacyjnej im. Jerzego Schwengela

NADLEŚNICTWO KARTUZY

Nadleśnictwo istnieje od 1868 r., a w obecnych granicach – od 1977 r. Jego powierzchnia wynosi 18 076 ha. Powstało na terenach, które w średniowieczu należały do rodów rycerskich. W 1381 r. właściciel większości okolicznych ziem, Jan z Rusocina, sprowadził w te strony zakon Kartuzów i nadał im obszerne lasy oraz ziemie, które mogli użytkować rolniczo. W 1826 r. zakon został rozwiązany przez władcę Prus, a jego majątek upaństwowiono.

Nadleśnictwo Kartuzy obejmuje m.in. lasy, które niegdyś były własnością kartuzów. Przeważają w nim siedliska lasowe (77% powierzchni leśnej), a gatunki dominujące to sosna, buk i świerk. Na terenie nadleśnictwa znajduje się 13 rezerwatów przyrody, w których występuje wiele rzadkich gatunków roślin i zwierząt. Wytoczono w nim trzy ścieżki dydaktyczne i otwarto leśną izbę dydaktyczną. Szczególnym obiektem na jego terenie jest Arboretum Leśników Kartuskich.

* * *

Jerzy Gotfryd Schwengel (1697–1766) – długoletni przeor zakonu Kartuzów, dziejopis, botanik i zoolog, jest uważany za najwybitniejszego przedstawiciela tego zakonu na ziemiach polskich. Przybył do Kartuz w 1715 r.; pozostawił dokumenty świadczące o jego niepospolitej wiedzy dotyczącej m.in. ryb i gospodarki rybackiej oraz drzew. Rozpoznawał 35 gatunków drzew rosnących naturalnie w tej części Kaszub i pozostawił ich spis.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Arboretum Leśników Kartuskich leży przy zachodniej granicy miasta Kartuzy i lasu (przy wyjeździe z Kartuz w kierunku Sierakowic). Aby do niego dotrzeć, należy z obwodnicy Trójmiasta zjechać w drogę krajową nr 7 w kierunku Kartuz, a następnie w drogę wojewódzką nr 211. Wejście do ogrodu jest u zbiegu ulic Wzgórze Wolności i Podgórzej. Wielkość obiektu: 4,03 ha; czas zwiedzania: minimum 1 godz.

Arboretum jest otwarte przez cały rok. Wstęp bezpłatny.

Do dyspozycji: miejsce parkingowe i stojak do jednośladów (wyciosany w kłodzie bukowej).

W odległości 700 m od arboretum znajduje się najcenniejszy zabytek Kartuz – kościół poklasztorny zakonu Kartuzów wybudowany w latach 1383–1405, z charakterystycznym dachem o kształcie wieka trumny, a wewnątrz z pięknym gotyckim ołtarzem.

Nadleśnictwo Kartuzy

Burchardtowo 181

83-300 Kartuzy

tel. +48 58 685 29 30

e-mail: kartuzy@gdansk.lasy.gov.pl

<http://www.kartuzy.gdansk.lasy.gov.pl>

Na stronie internetowej nadleśnictwa – folder Arboretum Leśników Kartuskich.

podziemny
zbiornik
wody pitnej

łąka

211

← Łapalice

Wzrosty Wolności

Zagórze

KARTUZY

dąb czerwony

● pień talerzowy
po wykrocie świerku

buk wielopniowy

● dąb leżący

Gwiazdnicowy

wiąz górski

buk „na szczudłach”

P

Kartuzy

wejście

← cm. Bilowo

0 50 100 150 m

ARBORETUM W DRUGNI

Arboretum im. Władysława Kapuścińskiego w Leśnictwie Drugnia jest jednym z najmłodszych i najmniejszych obiektów tego typu w Lasach Państwowych. Znajduje się w centrum wsi Drugnia, niedaleko kościoła parafialnego i leśniczówki.

Wieś szczyli się długą historią sięgającą najpewniej XIII w. Około 1470 r. wybudowano tu pierwszy kościół, którego fragmenty istnieją do dziś. W początku XVI w. w Drugni stał dwór zamieniony później na folwark, a w 1616 r. – aż dwa dwory: stary i nowy. Pod koniec XVIII w. wzniesiono okazały budynek. Budynek dworski stały niemal w tym samym miejscu, w którym obecnie stoi leśniczówka, wybudowana w 1953 r. Do dworu należały park i trzy stawy zasilane przez dopływ rzeki Czarnej.

Arboretum w Drugni powstało na pozostałościach parku dworskiego założonego przypuszczalnie na początku XIX w. Przypomina o tym sędziwa aleja lipowo-grabowa okalająca obiekt od zachodu, południa i wschodu. Inicjatorami powstania obiektu byli miejscowi leśnicy, zwłaszcza emerytowany nadleśniczy Nadleśnictwa Chmielnik Piotr Jarosz, inżynier nadzoru Krzysztof Chochowski i leśniczy leśnictwa Drugnia Ireneusz Lasak. Pierwsze prace projektowe (urzędzeniowe) rozpoczęto w 2004 r. Wykarczowano stary sad i przygotowano glebę pod sadzonki drzew. W 2006 r. na oczyszczonym obszarze o powierzchni około hektara rozpoczęto nasadzenia. W celu ochrony przed dziką zwierzyną obiekt ogrodzono. Arboretum otwarto 12 września 2008 r., w setną rocznicę urodzin jego patrona Władysława Kapuścińskiego. We mszy

inauguracyjnej odprawionej przez kapelana leśników świętokrzyskich ks. Franciszka Beraka uczestniczyło ponad 200 leśników z całej Polski.

Arboretum obejmuje kolekcję drzew i krzewów iglastych z całego świata. Zajmuje ona niewielką powierzchnię, ale liczy około 70 gatunków. Obok drzew krajowych rośnie tu: 12 gatunków sosny, mikrobiota syberyjska, głowocis chiński, głowocis japoński, rozmaite świerki, jodły i modrzewie, a nawet mamutowiec olbrzymi. Drzewa posadzono w niewielkich grupach, co umożliwia śledzenie ich wzrostu oraz ocenę możliwości uprawy w lokalnych warunkach klimatycznych. Drzewa rosną na żyznym siedlisku lasu świeżego, więc większość gatunków doskonale się rozwija. Najszybszym tempem wzrostu odznaczają się m.in.: sosna zwyczajna, sosna czarna, świerk pospolity, świerk serbski i żywotnik olbrzymi. Kłopoty sprawiają sosna oścista, dla której jest tu zbyt wilgotno, i mamutowiec olbrzymi, który przemarza.

Ciekawostką jest aleja „benedyktynek” – drzewek wyhodowanych z nasion poświęconych przez papieża Benedykta XVI podczas jego wizyty w Warszawie 26 maja 2006 r. Składają się na nią sosny taborskie¹, sosny piskie² i świerki istebniańskie³ posadzone podczas uroczystego otwarcia arboretum przez leśników z Generalnej Dyrekcji Lasów Państwowych, Regionalnej Dyrekcji LP w Radomiu, pracowników Nadleśnictwa Chmielnik i wszystkich jednostek organizacyjnych RDLP Radom oraz członków rodziny patrona obiektu.

¹ Ekotyp sosny zwyczajnej z okolic wsi Tabor w Nadleśnictwie Miłomłyn. Tamtejsze drzewa, odznaczające się gonnymi, wyjątkowo prostymi strzałami; od wieków są cenione m.in. jako doskonały budulec masztów okrętowych.

² Ekotyp sosny zwyczajnej, zwany sosną mazurską, z Puszczy Piskiej. Odznacza się doskonałą jakością drewna i wysoką żywotnością.

³ Ekotyp świerka pospolitego z okolic Istebnej. Odznacza się szybkim wzrostem oraz znaczną wytrzymałością i odpornością na niekorzystne warunki klimatyczne.

Uroczyste otwarcie Arboretum Leśnego w Drugni we wrześniu 2008 r.

Arboretum znajduje się w centrum Drugni, tuż przy miejscowym kościele parafialnym

Kolekcja modrzewi

W głębi arboretum jest okazały staw otoczony sędziwymi drzewami

Kolekcje drzew – widok od strony stawu

Wiata edukacyjna wśród okazów

Brama wejściowa do arboretum

Świerk gruboigłowy – jedna z ciekawostek dendrologicznych

NADLEŚNICTWO CHMIELNIK

Nadleśnictwo powstało w 1946 r. W latach 1972–1994 jego obszar wchodził w skład Nadleśnictwa Pińczów. Ponownie wydzielono je w 1994 r. Dzieli się na dwa obręby: Chmielnik, o powierzchni 6188,12 ha, i Stopnica – 4086,95 ha. W nadleśnictwie realizowany jest program edukacji leśnej. W jego ramach utworzono Arboretum im. Władysława Kapuścińskiego w Drugni.

* * *

Władysław Kapuściński (1908–1980) – leśnik, przyrodnik, prekursor i orędownik idei edukacji leśnej, inicjator wielu akcji społecznych. W lasach Kielecczyny, gdzie się urodził, przepracował 48 lat (1932–1980). Pracował w leśnictwie Drugnia, a także w jednostkach Lasów Państwowych w Kielcach, Podstole, Siekiernie i Włoszczowicach. Lasy były jego pasją, którą przekazał najbliższym – jego potomkowie tworzą wielopokoleniową rodzinę leśników, a syn Ryszard Kapuściński pełnił m.in. funkcję zastępcy dyrektora generalnego Lasów Państwowych.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Arboretum im. Władysława Kapuścińskiego w Drugni znajduje się w centrum miejscowości, tuż przy leśniczówce. W pobliżu jest niewielki parking przykościelny.

Wielkość obiektu: około 1 ha; czas zwiedzania: około 1 godz.

Arboretum jest otwarte dla turystów. Wstęp bezpłatny po wcześniejszym uzgodnieniu z leśniczym leśnictwa Drugnia.

Do dyspozycji wiata edukacyjna w centralnej części ogrodu.

Leśnictwo Drugnia

Zakarczmie 24

26-015 Pierzchnica

tel. +48 41 358 90 07

Kontakt: leśniczy Ireneusz Lasak, tel. 501 293 109

Nadleśnictwo Chmielnik

ul. Leśna 72

26-020 Chmielnik

tel. +48 41 354 30 47

Kontakt: Barbara Jarzębak, specjalista ds. edukacji przyrodniczo-leśnej,

tel. 664 784 984

e-mail: chmielnik@radom.lasy.gov.pl

www.chmielnik.radom.lasy.gov.pl

Arboretum w Drugnia

Drugnia

Drugnia ↑
wejście

Aleja Papieśka

tablica pamiątkowa

- 1 – jałowce
- 2 – żywotniki i żywotnikowce
- 3 – cyprysiki
- 4 – głowocisy
- 5 – sośnica japońska
- 6 – szydlica japońska
- 7 – choiny
- 8 – kuningamia chińska
- 9 – sosny
- 10 – świerki
- 11 – cisy
- 12 – modrzewie
- 13 – jodły
- 14 – mamulowiec olbrzymi
- 15 – daglezie
- 16 – metasekwoja chińska
- 17 – cyprysnik błotny
- 18 – mikrobiota syberyjska

tablice edukacyjne

OD AUTORÓW

Ta niewielka książeczka z konieczności dość skrótowo opisuje ogrody botaniczne i arboreta leśne na terenie Lasów Państwowych. Gorąco zachęcamy do ich odwiedzania, bo warto je poznać – są niezwykle, bardzo malownicze i pełne uroku. Wizyta w każdym z trzynastu ogrodów dendrologicznych będzie okazją do odprężającego spaceru, pożytecznego spędzenia czasu na świeżym powietrzu i nauczenia się czegoś nowego o przyrodzie.

Powstanie takiego przewodnika nie byłoby możliwe bez pomocy pracowników nadleśnictw opiekujących się arboretami i prowadzących w nich edukację leśną. Bardzo serdecznie im dziękujemy. To im zawdzięczamy aktualizację opisów oraz skorygowanie błędów i nieścisłości. Szczególnie chcielibyśmy podziękować Państwu:

- Marii Bernackiej z Nadleśnictwa Tułowice;
- Joannie Borowy, starszemu specjalście ds. edukacji leśnej w Leśnym Banku Genów Kostrzyca;
- Witoldowi Ciechanowiczowi, specjalście służby leśnej w Nadleśnictwie Gdańsk;
- Stanisławowi Czołnikowi, kierownikowi części parkowej Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie;
- Krzysztofowi Frydlowi, byłemu nadleśniczemu Nadleśnictwa Kaliska;
- Barbarze Jarzębak, starszemu specjalście służby leśnej w Nadleśnictwie Chmielnik;
- Lidii Kmiecńskiej z Nadleśnictwa Gryfino;

- Radosławowi Koniarzowi, kierownikowi Centrum Edukacji Przyrodniczej i Arboretum im. ks. bp. Jana Chrapka w Nadleśnictwie Marcule;
- Martynie Kuźniak z Nadleśnictwa Syców;
- Ireneuszowi Lasakowi, leśniczemu Leśnictwa Drugnia w Nadleśnictwie Chmielnik;
- Michałowi Majewskiemu, zastępcy nadleśniczego Nadleśnictwa Kartuzy;
- Ewie Mięcie z Nadleśnictwa Kaliska;
- Dagny Nowak-Staszewskiej z Nadleśnictwa Karnieszewice;
- Paulinie Rutkowskiej z Nadleśnictwa Kudypy;
- Jarosławowi Sęktasowi, kierownikowi Arboretum Leśnego im. prof. Stefana Białoboka w Stradomi Dolnej w Nadleśnictwie Syców;
- Iwonie Zinkiewicz, specjalistce ds. marketingu w Nadleśnictwie Supraśl.

Panu Ryszardowi Kapuścińskiemu dziękujemy za udostępnienie zdjęcia i korektę biogramu Ojca Władysława Kapuścińskiego.

Gorąco dziękujemy osobom, które podjęły się trudu recenzji tej książki.

BIBLIOGRAFIA

- Bloch-Orłowska J., Afranowicz-Cieślak R., Żółko K., Olszewski T.S., Ciechanowicz W., 2011, *Koncepcja powstającego Leśnego Ogrodu Botanicznego „Marszewo”, jej wstępna realizacja oraz walor edukacyjny obiektu (Concept of the establishing Forest Botanical Garden “Marszewo”), (Gdynia), its preliminary realization and educational value of the object*, Acta Bot. Cassub., 10, s. 35–49.
- Bugała W., 1992, *Prof. Stefan Białobok (1909–1992)*, Arboretum Kórnickie, nr 37.
- Ciechanowicz W., Żółko K., 2013, *Kolejne etapy realizacji Leśnego Ogrodu Botanicznego w Marszewie (Gdynia) (Further stages of realization of the Forest Botanical Garden in Marszewo) (Gdynia, Poland)*, Acta Bot. Cassub., 12, s. 125–128.
- Duda J., 2011, *Arboretum Leśników Kartuskich*, Nadleśnictwo Kartuzy.
- Dziarmaga A., 2008, *Arboretum i benedyktynki*, Niedziela, Tygodnik katolicki, Edycja Kielecka, nr 40.
- Kuszevska K., Rutkowska P., 2014, *Przewodnik po Leśnym Arboretum Warmii i Mazur w Kudypach*, Wydawnictwo Mantis, Olsztyn.
- Tumiłowicz J., Pajewski Z., 2011, *Ogród Dendrologiczny w Glinnej. Przewodnik*, Gryfino.
- Tumiłowicz J., Hołdyński C., Kuszevska K., Szumarski W., 2012, *Dwa-dziesiąt lat Leśnego Arboretum w Kudypach koło Olsztyna*, Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego, vol. 60, s. 69–75.